

GLASILO ZVEZE ZDRUŽENJ BORCEV NOV SLOVENIJE

Kakor smo že poročali, so bila med 21. in 28. oktobrom sektorska posvetovanja predstavnikov občinskih združenj ZB, ZVVI in ZROP. Na njih so člani predsedstva ZZZB NOV Slovenije tolmčili sklepe V. kongresa ZZZB NOV Jugoslavije, poleg tega pa so se pogovarjali s predstavniki teh organizacij o številnih vprašanjih. Iz razprav smo v kratkem povzeli naslednje:

Predvsem v Celju, kjer je vodil razgovor tovariš Franc Leskošek-Luka, predsednik ZZZB NOV Slovenije, se je izkazalo, kako učinkovita utegne biti zamisel o sektorskih posvetovanjih predstavnikov občinskih vodstev naših treh združenj. Tako posvetovanja, ki omogočajo razpravljanje v manjšem krogu, so nedvomno bolj učinkovita, kot pa če bi

sklicali predstavnike iz vse Slovenije. — Ugléd naše organizacije je marsikje zaradi ozkosti in zaprtosti vase, včasih pa tudi zaradi napak posameznikov, začel upadati; zdaj pa je treba temu napraviti konec in doseči, da bomo imeli prav tako veljavno, kot smo jo imeli med NOB, je med drugim dejal tovariš Luka.

Podobno kot drugje so v Celju razpravljali o vrsti načelnih in praktičnih vprašanj pokongresne aktivnosti. Praktična vprašanja so predvsem tista, ki se nanašajo na organizacijske spremembe. Članom bo treba povedati, zakaj je to potrebno, jih seznaniti s spremembami v statutu, treba bo v določenem redu organizirati skupščine, pripraviti gradivo za razpravo. Zelo važno je izbrati za vodstva prave ljudi. Predsedniki naj postanejo vidni borci, tajniki pa mlajši in delavni ljudje. Pritegniti je treba tovariše, ki bodo prosti zaradi poenostavitve organov oblasti in organizacij; velike možnosti so tudi za vključevanje upokojenih oficirjev v vodstva.

Posebno važna je zahteva, naj združenja aktivno sodelujejo pri reševanju življenjsko važnih vprašanj članov. To so sicer delala že doslej, toda ponekod so vse preveč čakala, da se je prizadeji sam obrnil nanje. »Treba bi bilo urediti temeljito evidenco nad vsemi člani«, je dejal v Celju tovariš Luka, »in stalno spremljati vsakega posameznika, kaj potrebuje in kako bi mu lahko pomagali.« Med drugim je bilo precej pripomb na reševanje stanovanjskega vprašanja članov, ko imajo eni vile in gradijo v občinskih sredstvih počitniške hišice, drugim pa se podira streha nad glavami. Čez tako početje je treba napraviti križ!

(Nadaljevanje na 3. strani)

Besede in dejanja

Če to ni hudič...

Naši premogovniki morajo, zlasti po kakršni katastrofi, čimprej zamenjati izrabljene električne kable, da se zagotovi varnost rudarjev. Tovarna kablov v Svetozarevu pa ne more teh kablov dobaviti, ker mora izpolnjevati izvozne obveznosti po pogodbi z Jugobanko. Zato so rudniki prisiljeni uvažati potrebne kable. Iz inozemstva dobivajo zdaj kable, izdelane v Svetozarevu, celo v originalni embalaži, samo da so ti kable za 40% dražji.

Delo — 24. X. 1965

Kako je z zaposlovanjem

Število zaposlenih v naši republiki je naraslo od decembra 1963 do avgusta 1964 za 32.726 oseb ali za 6,4%, od decembra lani do letošnjega avgusta pa le za 2207 oseb ali za 0,4 odstotka. Pri zavodih za zaposlovanje je registriranih 8302 brezposelnih, kar predstavlja 1,51 odstotka od zaposlenih v Sloveniji.

Delavska enotnost — 21. X. 1965

Dober pričekal

Letos so na primer na kmetijsko-industrijskem kombinatu »Belagonija« dosegli na površini 3300 hektarov povprečen pridelek 50,8 metrskega stota pšenice, v kombinatu »Cuprija« 48 metrskih stotov, v Apatinu 46, Kmetijsko-industrijski kombinat »Beograd« je na 6000 hektarjih pridelal povprečno 45,26 metrskega stota itd. Mnogi kombinati in družbe posevka pridelajo po 60 do 70 metrskih stotov koruze in podobne uspehe dosegajo tudi v nekaterih zadrugah v kooperaciji.

Politika — 24. X. 1965

Usposobili jih bodo za delo v novih razmerah

Na sestanku CK ZKJ so poudarili, da morajo vprašanja upokojenih oficirjev, kakerega pomeničnost se je pokazala tudi na kongresu Zveze združenj borcev in v izjavi, ki jo je dal tovariš Tito listu »Narodna armija«, posvetiti pozornost vsi odgovorni čimtelji. Hkrati z obnavljanjem kadra v armadi bodo pravčasno storjeni razni ukrepi, s katerimi bi osebami, predvidenim za upokoje, že pred odhodom iz armade omogočili, da se bodo usposobile za delo v novih razmerah. Nujno je tudi, da družbeno-politični čimtelji store vse, kar je potrebno, za vključitev teh tovarišev v delo. Glede na to, da ta prehod ni lahak, če upoštevamo tudi gnotno in psihološko stran tega vprašanja, bo treba probleme, ki se pojavljajo v praksi, stalno spremljati in proučevati.

Komunist — 22. X. 1965

Strokovnjake odpuščajo

V Lesno-industrijskem podjetju Ajdovščina je upravni odbor sklepal o redukciji 18 delovnih mest v upravi. Ukinili so tudi delovno mesto tehničnega direktorja in tako je podjetje s 733 zaposlenimi zapustil spet strokovnjak — diplomiran inženir! — V podjetju imajo sedaj zaposlenega samo še enega človeka z visokošolsko izobrazbo. Še sreča, da je vsaj ta godzarški inženir.

Delavska enotnost — 21. X. 1965

Pritisk enačarstva

Ziveti na račun utega dela ni samo to, da kdo komu krađe ali ga neposredno izkoristi. To je lahko tudi pritisk enačarstva ali — kot mu pravimo še drugače — uravnilovke, češ, vsi imamo enake želodce, čeprav so razločki v produktivnosti in odgovornosti veliki in se še bolj zaostrojujejo.

Delo — 21. X. 1965

Nevarna stališča

Ponekod imajo namišlene »socialne« pojave, ki teže k temu, naj ne bi nikogar odpuščali, čeprav bi za daljšo dobo trpel ves kolektiv. Nekateri nastopajo z geslom »solidarnosti« itd. Takšna stališča so nevarna predvsem za delavce same, zakaj nove razmere gospodarnosti — po sili ekonomskih zakonitosti, ki učinkujejo tudi mimo naše volje — ne bodo trpele bolestanj namišljenih »socialnih« stališč. Namesto tega morajo kolektivni storiti vse, da bi z morebitno prekvalifikacijo (ki jo lahko ti tudi financirajo) in drugimi ukrepi poiskali mesto za tiste, ki so trenutno odveč. Ni potrebno, da bi jih po vsej sili obdržali na odvečnem delovnem mestu.

Komunist — 22. X. 1965

OD PREDLOGA DO UZAKONITVE

Med sklepi komisije za socialno-ekonomsko vprašanja udeležencev NOV, na V. kongresu Zveze združenj borcev narodnoosvobodilne vojne, smo zasledili tudi tole ugotovitev: »Delegati iz Istre in Slovenskega Primorja so zahtevali ponovno proučitev statusa borca pred 9. 9. 1943 za določene kategorije borcev z območja Istre in Slovenskega Primorja, ki so stopili v NOB pred koncem novembra 1943. leta.«

Da bi kaj več zvedeli, kako je prišlo do tega predloga in kaj je od tega sklepa pričakovati, smo postavili Albertu Klunu, prizadevnemu tajniku odbora za proslavo 22. obletnice prekmorskih brigad, nekaj vprašanj:

Znano nam je, da je bilo za utemeljitev navedenega predloga potrebnih precej podatkov — kdo jih je zbiral in kako ste prišli do njih?

»Tako ko se je v odboru za proslavo 22-letnice prekmorskih brigad porodila misel o tem predlogu, smo vedeli, da ga moramo vsestransko podpreti s statističnimi podatki, ki pa bi jih bilo treba šele zbrati. Da bi to uresničili, smo dali pobudo za poseben sestanek pri predsedstvu ZZZB NOV Slovenije. Na tem sestanku smo se dogovorili, da najprej pismeno obvestimo vsa združenja borcev v primorskih občinah, kateri podatki so nam potrebni, nakar pa bi osebno obiskali te občine in prevrtili zbrane podatke. Ze na tem sestanku je bilo sklenjeno, da bomo v komisiji Slavko Kovačič, dr. Teodor Tomišek, Avgust Zupet, Rado Bordon in jaz.

Posvetovali smo se tudi z bolj znanimi organizatorji NOB v raznih italijanskih taboriščih. Obiskali smo združenje borcev v Ajdovščini, Novi Gorici, Idriji, Ilirski Bistrici, Izoli, Kopru, Piranu, Sežani in Tolminu. Zbrane podatke, ki so bili precej točni, smo nato spopolnili še s prispevki najaktivnejših udeležencev NOB na Primorskem. Poslužili smo se tudi obširne zbirke dokumentov v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani, knjig »Primorske brigade« in »Prekmorci« ter člankov v »TV 15«, »Ljubljanskem dnevniku« in »Primorskem dnevniku«.

Kako ste obdelali zbrano gradivo?

»Vse navedeno, precej obširno gradivo nam je služilo za sestavo natančnega poročila o posebnosti priznanja statusa borca NOV borcem z območja Slovenskega Primorja in Istre. To poročilo ima tri poglavja: v prvem so splošne ugotovitve in ocene (izjemen pravni položaj, izjemne razmere doma in zunaj domovine); v drugem poglavju so obdelani nekateri posebni problemi (posebni bataljoni, jugoslovanska kraljevska vojska na Bližnjem vzhodu ter udeležba v tujih antifašističnih formacijah); v tretjem poglavju so sklepi in predlogi.«

Komu ste predložili to poročilo?

»O tem poročilu je razpravljalo predsedstvo ZZZB NOV Slovenije na posebni seji 24. septembra in ga je tudi odobrilo. Poslalo ga je predsedniku Skupščine SR Slovenije Matiji Mačku, predsedniku Izvršnega sveta skupščine SRS Janku Smoletu, političnemu sekretarju CK ZKS Mihi Marinku in še nekaterim članom Izvršnega sveta, dalje zveznemu odboru ZZZB NOV Jugoslavije, predsedstvu ZZZB NOV Hrvatske in okrajnima predsedstvom na Reki in v Pulju.«

Kakšna je vsebina predloga, ki ga je sprejela omenjena komisija na V. kongresu ZZZB NOV?

»Ta predlog, ki je priobčen na koncu zbranega gradiva, se glasi:

70. čl. TZPZ naj se dopolni s temle novim odstavkom:

Borcem NOV z območja Slovenskega Primorja in Istre, takratnim italijanskim državljanom, se prizna enak status, če so stopili v NOV oziroma začeli aktivno in organizirano delati v NOB pred 29. novembrom 1943.

Ta status se jim prizna tudi, če so bili pridržani v zavezniskih vojskah, oziroma če so se borili za cilje NOB v oboroženih vojaških formacijah antifašističnega gibanja ali v oboroženem antifašističnem boju v drugih deželah.

Pristojni organ, ki vodi postopek za priznanje statusa borca NOV pred 29. XI. 1943, si mora preskrbeti mnenje posebne republiške komisije iz 195. čl. tega zakona, ali so podani pogoji za priznanje tega statusa.«

Koliko prizadetih iz Slovenskega Primorja pa bi pridobilo status borca, če bo ta predlog uzakonjen?

»V vseh primorskih občinah je 218.548 prebivalcev. Med temi je 31.876 članov združenj borcev, a le 2594 jih je takih, ki jim je priznana posebna doba pred 9. 9. 1943. Če bi pa bil uzakonjen navedeni predlog, potem bi nadaljnjih 5354 članov ZB, poleg teh pa še posamezni upravičenci, ki bi dokazali organizirano aktivno delo, pridobilo status borca, kar bi za mnoge od teh pomenilo pomembno pridobitev.«

Peti kongres ZZZB NOV je sicer sprejel navedeni predlog, naše bralce bi pa zanimalo, kako bo z njegovo uzakonitvijo?

»Delo, ki smo ga opravili, je lahko opisati, teže pa je prerokovati smer nadaljnje poti našega predloga do njegove uzakonitve. Sklep kongresa predstavlja vsekakor obveznost za zvezni odbor ZZZB NOV Jugoslavije, da se zavzema za uzakonitev našega predloga. Ker pa je pred kratkim eden od organov Zvezne skupščine še razpravljal o potrebi določenih sprememb in dopolnitev Temeljnega zakona o pokojninskem zavarovanju, mislim, da so še druge pomanjkljivosti, ki terjajo posamezne dopolnitve tega zakona. Zato bi bilo naj-

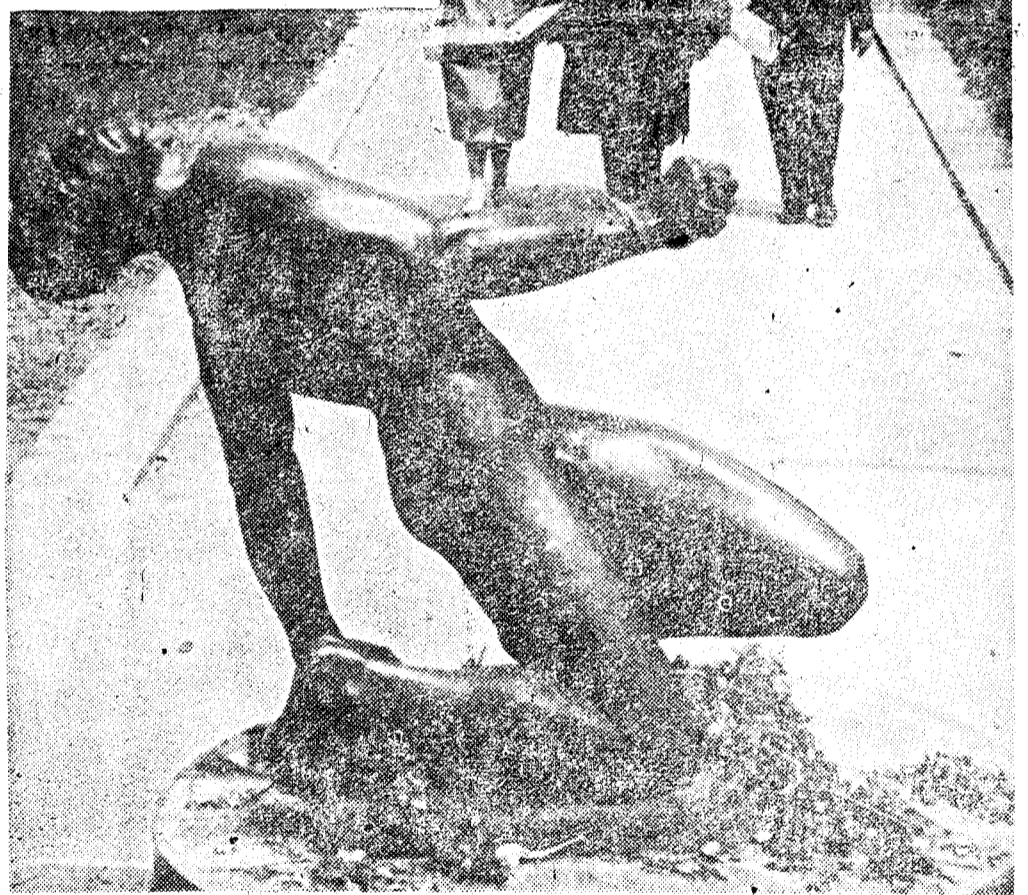
bolje, če bi zvezni odbor ZZZB še sedaj pohitel s pripravo učinkovite obrazložitve predloga in skušal doseči njegovo uzakonitev že v najbližji prihodnosti. Če pa to ni več mogoče, bo pač treba čakati do takrat, ko bodo potrebne ponovne spremembe in dopolnitve Temeljnega zakona

o pokojninskem zavarovanju. Predlagali pa smo tudi skupščini SR Slovenije, naj bi za Slovenijo uzakonila ta predlog.

Mi smo naredili vse, kar smo mogli; predlog smo vsestransko utemeljili, zato upamo, da bo tudi uzakonjen.«

V. M.

Kot vsako leto doslej, so se tudi letos za dan mrtvih zbrali pri spomenikih in spominskih ploščah, na pokopališčih in grobiščih po vsej naši domovini svojci padlih borcev, talcev in žrtev fašističnega nasilja, pa tudi predstavniki raznih organizacij in drugi ljudje. Razen številnih manjših proslav krajevnega pomena je bilo nekaj večjih žalnih svečanosti. Te so bile na krajih, kjer so bila večja morišča naših ljudi, kot v Gramozni jami pri Ljubljani, na Urhu, Begunjah, v Celju in Mariboru, kjer je pokopanih veliko naših ljudi. Tako je večja skupina svojcev padlih in umorjenih odšla v Gradec, delegacije ZZZB NOV Slovenije pa so obiskale grobove internirancev na Rabuter v Viscu in Gonarsu v Italiji.

OBČANOVA BELEŽNICA

Tokrat naj veljajo te vrstice enemu izmed zelo perečih problemov, o katerem mnogo razpravljamo, sicer, žal, največkrat v ožjem krogu znancev in prijateljev.

Gre namreč za odmeve oziroma uresničevanje vseh tistih predlogov ali sklepov, ki o njih razpravljamo in jih sprejemamo bodisi na zborih volivcev ali o njih pisemo v časopisih.

Dejstvo je, da je naše časopisje, kar zadeva kritičnost glede najrazličnejših pojavov v našem dinamičnem in bogatem družbenem in gospodarskem življenju, naredilo velik korak naprej v skoraj vseh časih, ki so odprte posebne rubrike tribun občanov, kjer volivci razpravljajo o najrazličnejših problemih, kjer grajo napake in hvalljajo dobre reči. Vendar — vsaj tako je slišati med občani, se le malokatera reč izpremeni ali popravi, če jo grajajo, pa najsi je kritika še tako konstruktivna in na mestu.

Zato tudi ni nič čudnega, če je pogosto slišati refren: — Saj se ne izplača govoriti in kritizirati, ko pa se tako ali tako nič ne premakne na bolje!

Res je sicer, da nekateri odgovorni čimtelji zelo težko popravljajo napake. Resnica bolj in človek mora biti res cel človek, da jo zna tudi prenesti. Se več kot cel človek pa mora biti, da zna napako — lastno ali tujo, če ji je posredno ali neposredno botroval — tudi popraviti.

Če kaj naši zbori volivcev niso tista tribuna, kakršna bi morala biti in kakršna bi zaslužila biti? O vzrokih za tako stanje smo že veliko razpravljali in razmišljali. Prav gotovo je eden takih vzrokov tudi v tem, da se volivci tu in tam naveličajo hoditi na sestanke, naveličajo se razpravljati in predlagati iz preprostega razloga — izkušnje so to že pokazale — ker potem ti predlogi ostanejo zaklenjeni nekeje v pisarniških predalih, kjer jih prekriva patina pozabe.

Podobno je tudi s kritičnimi časopisnimi članki. Je redki so primeri, da bi se nekoga »kaj prijelo«, če v stolpcih časopisov grajamo neko nepravilnost, kajpada ne z namenom, da bi »podirali«, pač pa pomagali graditi.

Zato je na tolikanj večji odmev naletela pobuda Radiotelevizije Ljubljana, ki bo začela s svojo oddajo »rta tabla«. Namen tega posega na tako občutljivo področje je — po izjavah uredništva televizije — da bi pospešili izpolnjevanje predlogov in hiterje odpravljanje napak, o katerih so se prepričali, da držijo. Pravijo, da bodo posamezne nepravilnosti toliko časa objavljali, dokler jih ne bodo odgovorni čimtelji tudi odpravili.

ODMEVI

Sistem samoupravljanja in naše demokracije je povsem nedvomno postavljen v ospredje človeka — občana — samoupravitelja. On ima vse pravice grajati napake in se kajpada tudi potruditi, da bi jih bilo čim manj. Če pa ima to pravico, da se namreč tudi sam zavzema za odpravljanje napak in nepravilnosti, ima, potemtakem tudi vsa pravica zahtevati, da jih odpravijo tudi za to odgovorni čimtelji.

Ne moremo sicer reči, da ne obstaja dobra volja, da bi marsikje napake odpravljali; da ne bi predlogov upoštevali. Toda, povsem upravičeno se zdi, da gre vse to le malce preveč počasi in z veliko naporno dostikrat (vse prevečkrat) pa kratkoma le zamahemo z roko, češ, se bodo že potolazili. Volivci namreč.

Da je taka politika, mentaliteta, vse prej kot pravilna, ni treba posebej poudarjati. To je kratkovidnost, ki se lahko kaj hitro mašuje. Zato ni treba vreči puške v koruzo. Se namreč si je treba prizadevati, da obtožujemo napake, da pa jih tudi skušamo odpravljati brž in čim bolj je mogoče. Tudi sami se moramo za to zavzeti in ne le čakati na »od drugod...«

IZTOK AUSEC

DOPISNIKI NAM POROČAJO • DOPISNIKI NAM POROČAJO

Obisk Trnovega in Lokve v znamenju
dcajsetletnice osvoboditve

Lepo je, da se nekdanji borci spominjajo ljudi in krajev, ki so veliko žrtvovali v narodnoosvobodilni borbi. Še bolj lepo je, če take kraje in ljudi obiskujemo, saj z obiski utrjujemo tovarištvost in povežemo s prebivalci samotnih vasek, ki se vsa povojna leta čutijo nekako osamljene in povabljenosti. Resnica je in tega ni mogoče zanikati, da so nekateri posamezniki pozabili na tiste vase in aktiviste, ki so partizanom dali vse, kar so imeli: hrano, zatočišče, varnost in prenočišče. Taki tovariši v vseh dvajsetih letih po osvoboditvi niso našli časa, da bi bili obiskali te ljudi (nekaj takih primerov je »TV 15« že objavil). Nekdanji aktivisti in partizanski mameice po oddaljenih in samotnih gorskih vaseh berejo take »zgodbe« in pri tem z zagrenjenostjo pravijo: »Tokrat so nas poznali in cenili. Danes ko sedijo na udobnih sedežih po raznih pisarnah, pa so na nas kar pozabili...«

Za sprejem in lepe pozdravne besede se je zahvalil direktor podjetja PTT tov. Roman Florjantič. Udeleženci so se nato uvrstili v sprevod in odšli na bližnji brikček, kjer so pred spomenik in grobnico položili velik venec. Tako so počastili spomin 27 padlih borcev IX. korpusa, med njimi narodnega heroja Darka Marušiča-Blaža, katerih ostanki so shranjeni v veliki grobnici. Med udeleženci izleta je bilo tudi več nekdanjih telefonistov, ki so med NOB v največji nevarnosti napeljevali telefonske zveze med edinicami v Trnovskem gozdu, na Banjšicah, po hribih Goriske vse do sedeža IX. korpusa.

Po ogledu grobnice in visokega obeliskla so se udeleženci odpeljali na Lokve. Spetoma so videli mesto

in spominsko ploščo, kjer je padel komandant 30. divizije narodni heroj Ivan Turšič-Izток. Na Lokvah so si ogledali nekdanji hotel, kjer je bil večkrat sedež IX. korpusa in se nato odpeljali nazaj v Novo Gorico, kjer je bila na sporedu lepa proslava z govornim in obdaritveno s spominskih knjigami. Vsa udeležena izleta je dobil za spomin dve knjigi: Pot v svobodo domačega pisatelja Franceta Bevka in Puške za Tita ameriškega pisatelja L. Huota. Vodstvo podjetja je ti dve knjigi izpralo z namenom, da bodo bivši borci pri branju spoznali, kako je borbo doživljal in v njej sodeloval naš domačin, in kako ameriški pisec, ki se je z obudovanjem vživljal v naš narodnoosvobodilni boj.

P. A. — Ogarev

Poizvedbi

Predsedstvo ZB NOV občine Kragujevac in tovariš Tihomir Janić se zanimajo za Dragišo Lukoviča.

Dragiša Luković je bil doma iz vasi Beloševac, občina Kragujevac, kjer še zdaj živi njegov brat in nosil osnovna šola v tej vasi po njem ime. Bil je član KPJ pred vojno in je odšel v Španijo. V NOV je vstopil po nekaterih podatkih leta 1941 v Sloveniji. Baj je bil leta 1943 komandant ali komisar bataljona. Njegova družina je že po vojni zvedela, da je bil Luković leta 1943 na nekem sestanku skupaj s tovarišem Kardelem in Sretenom Žujovićem. Prav tako je zvedela, da je baje še istega leta padel in da so mu postavili spomenik. Slišali so tudi, da je o Lukoviću pisal v svojem dnevniku Vladimir Deđijer.

Zato naj vsakdo, ki kaj ve o pokopnem Dragiši Lukoviću, to sporoči uredništvu TV 15.

Iščem tovariša Šuligoja, sina naučitelja iz okolice Novega mesta, fotografa Belokranjskega odreda, oziroma »Pokretnega skladišča pozadi IV. armije«. Vsakoogar, ki ga pozna, prosim, da mi po možnosti sporoči njegovo naslov.

Robert Vidmar
Kacova 6, Maribor

Sestanek borcev v Kidričevem

Konec septembra smo imeli člani aktivna ZB NOV, zaposleni v TGA »Bovis Kidrič«, svoj sestanek. Ob tej priložnosti smo obravnavali delo članov in odbora aktivna v tovarni. Iz poročila sekretarja aktivna ter iz razprave, ki se je razvila po poročilu, v katero je živo poseglo več članov ZB, je bilo razvidno, da našim članom ni vseeno, kako bomo pri nas v bodoče delali, da bomo pravilno izvajali gospodarsko reformo, kar je najvažnejše za naše splošno gospodarstvo in nadaljnje razvijanje delavskega samoupravljanja. Zato je vse bolj potrebno, da pozitivno naše družbeno-politično življenje.

Člani ZB smo si zadali nalogo, da bomo z vsemi silami pomagali izvajati ukrepe nove gospodarske reforme s katero bomo naredili velik korak k boljšemu gospodarjenju, večji proizvodnji, ter s tem dosegli višjo življenjsko raven naših delovnih ljudi. Člani ZB se zavemo, da moramo kot v času NOB, biti v prvih vrstah, borec se proti vsem negativnim pojavom pri izvajanju gospodarske reforme, ki je moramo, kot že mnoge druge naloge uspešno izvesti skupno z vsemi člani kolektiva. V vsem tem pa bomo uspešni le z večjim prizadevanjem pri delu in z večjim čutom odgovornosti do zadanih nam nalog, kot je to bilo doslej.

Naši člani so ostro kritizirali prenizke kazni za poverbe, go-

spodarski kriminal, tatvine in druge prestopke. Saj so bili med vojno za košček vzelega kruha ljudje tudi ustreljeni — danes pa tako milo kaznujejo ljudske škodljivce, ki poneverjajo milijone in živijo na lahek način na račun naše skupnosti.

Ugotovili smo, da je bilo delo aktivna pravilno zastavljeno, zato tudi v večini primerov uspešno, saj je bil odbor aktivna v zadnjem letu res aktiven, da je našel pravo mesto v tovarni za politično delo, in pravo pot za reševanje problemov naših članov. Zato je odbor sodeloval z organi upravljanja, s političnimi organizacijami, s predstavniškim odborom podjetja in s strokovnimi vodstvi delovnih enot.

Ti sestanki, na katerih smo v večini primerov naleteli na razumevanje, so rodili prenekateri dober sad.

Najbolj pereči problemi naših članov, ki so se vlekli že več let so bili rešeni. Je še nekaj problemov, problemi nastajajo, smo pa prepričani, da jih bomo skupno z razumevanjem rešili, ker je to dolžnost nas vseh.

Na tem sestanku smo sklenili, da se bomo po V. kongresu ZB v Sarajevu zopet sestali, obravnavali delo kongresa ZB, še posebej sklepe, ter si na podlagi le-teh, zadali nove naloge aktivna ZB v podjetju.

ERNEST JAMER

Franc Tavčar

Dne 21. oktobra so pokopali Franca Tavčarja iz Jarš pri Ljubljani. Pokojnik je bil rojen v Zadobrovi. Po poklicu je bil tesar, čeprav je skoraj trideset let delal v ljubljanski tovarni kleja. Podobno kot tisoči naših rojakov je tudi Franc Tavčar ali Cinarjev oče, kot se je po domače pravilo pri hiši, moral v mladih letih po svetu s trebuhom za kruhom.

Med vojno je vsa družina sodelovala v osvobodilnem gibanju, njega pa so zaprli in poslali v nemška taborišča. Kljub letom je izdržal trpljenje in se vrnil. Po vojni je neumorno delal pri obnovi in graditvi socializma, dokler ga pred dvema letoma ni bolezen priklenila na posteljo.

Ključna je bila tretja konferenca voditeljev afriških držav, članic Organizacije afriške enotnosti. Na sklepni seji sta govorila ganski predsednik Kwame Nkrumah in gvinejski predsednik Sekou Touré. Nkrumah je naglasil, da resolucija o Južni Rodeziji, ki so jo sprejeli na konferenci, dokazuje, da Organizacija afriške enotnosti nikakor ne bo dopustila barantanja s prihodnostjo afriškega prebivalstva. Touré pa je poudaril, da je bilo že samo sklicanje konference velikega pomena, kajti sovrážljiki so mislili, da je ne bo. Na konferenci so sprejeli tudi vrsto resolucij; najvažnejša je resolucija o rasni segregaciji v Južni Afriki.

V Jugoslaviji se je na uradnem obisku mudil švedski zunanji minister Torsten Nilsson. Državni sekretar Marko Nikezić je poudaril, da ima Jugoslavija že zelo dobre odnose s Švedsko. Jugoslavija in Švedska sta navezali stike in sodelujeta v okviru OZN. Nilssonov obisk bo še poglobil vsestransko sodelovanje med Jugoslavijo in Švedsko, predvsem na gospodarskem področju.

Na povabilo sovjetske vlade je v četrtek prispel v Moskvo francoski zunanji minister Couve de Murville, ki se bo v Sovjetski zvezi mudil pet dni. V Moskvi mnogo pričakujejo od tega obiska. Poudarjajo, da lahko pomeni nov korak v krepitvi tradicionalnega prijateljstva med Sovjetsko zvezo in Francijo. Francoski zunanji minister pa je izjavil, da je treba za rešitev nemškega vprašanja in evropske varnosti predvsem doseči sporazum s Sovjetsko zvezo.

Dogodki tedna

Pogovori britanskega premiera Harolda Wilsona, ki je poletel v Salisbury, da reši vprašanje enostranske razglasitve neodvisnosti Južne Rodezije, z rodezijskimi afriškimi nacionalisti, so ostali v največji tajnosti. Wilson se je pogovarjal z voditeljem prepovedane afriške nacionalne unije Nkomom ter z voditelji rodezijskega konstitucionalnega združenja. Edino izjavo rodezijskega premiera Iana Smitha: »Le majhen žarek upanja je, da bosta britanska in rodezijska vlada dosegli sporazum« daje slutiti, kako so se razvijali ti pogovori. Alžirija in Senegal sta OZN predložila resolucijo, ki zahteva ostro ukrepanje proti Južni Rodeziji, če bo Smithova vlada samovoljno oklicala neodvisnost. Kaže, da Wilson ni v Salisburyju prav nič opravil ter da je samoodločanje 4 milijonov temnopoltih v Rodeziji v veliki nevarnosti.

Stalni ameriški predstavnik v OZN Arthur Goldberg je napovedal, da se bodo ZDA uprle sprejemu LR Kitajske v OZN. Dejal je, da v sedanjih razmerah za Kitajsko ni prostora v OZN.

Kriza v Dominikani se nadaljuje. Čete OAD so spet prevzele v svoje roke nadzorstvo nad Santo Domingom. Ameriški »marinca« so zdaj prvič vdrli v središče Santo Dominga, svoj čas glavnega oporišča revolucionarnih ustanovnih sil, ter dvakrat razgnali velike mladinske demonstracije. Položaj v Santo Domingu se je naglo zaostрил, ko je vojska v nasprotju z navodili vlade in določbami sporazuma o pacifikaciji pričela preiskovati po hišah in iskati »skrito orožje«. Te nasilne akcije so dale priložnost za številna osebna maščevanja nad bivšimi borci, za ropanje in razbojništva.

V Burundiju so ustrelili 10 burundijskih političnih osebnosti, obtoženih, da so sodelovali v ponesrečenem državnem udaru 19. oktobra. Med drugimi so ustrelili predsednika skupščine Bukumija, prvega in drugega podpredsednika skupščine in predsednika burundijske ljudske stranke.

Pred nekaj dnevi je »Pravda« obrazložila vlogo SZ v oboroženi pomoči deželam, ki se borijo za neodvisnost. Poudarila je, da socialistične države ne morejo namesto narodov mladih nacionalnih držav reševati nalog narodnoosvobodilnega gibanja kot se tudi ne morejo namesto delavskega razreda kapitalističnih držav boriti za strmoglavljenje kapitalizma. S tem bi vrljevale svojo voljo drugim narodom, kar je tuje naravi marksizma-leninizma. To pa ne pomeni, da ne bi pomagale revolucionarnim gibanjem sveta in jih podpirale.

Apeli o denuklearizaciji prihajajo tudi iz nordijskih držav. Tako je švedska predstavnica v OZN ugotovila, da se dežele, ki nimajo atomskega orožja, aktivno zanimajo za pobude, kot so denuklearizacija Latinske Amerike in Afrike in italijanski predlog o prostovoljni odpovedi atomski oborožitvi, medtem pa se velike sile nikakor ne morejo sporazumeti o prepovedi atomskih poskusov.

Morilec 67-letnega antifašista Ernsta Kirchwegerja, Güntherja Kümia je dunnajsko sodišče obsodilo na deset mesecev zapora. Napredna javnost ogorčeno protestira proti premili kazni za propalico, ki je svojo žrtev ubila med marčnimi demonstracijami.

Partizani že skoraj 14 dni oblegajo taborišče Plei Me. Oddelki ameriške prve padalske divizije in saigonske čete, ki so jih tja premestili, so ob močni podpori ameriških bombardnikov začeli razbijati partizanski obroč okrog taborišča. Južnovietnamsko osvobodilno gibanje je sporočilo, da so partizani pre Plei Meu popolnoma uničili dva saigonska bataljona. Partizani so tudi napadli ameriško letalsko oporišče na »Srebrni planini« in uničili 47 helikopterjev in letal. Mednarodni Rdeči križ sporoča, da bo v Ameriki organiziral medicinsko pomoč, namenjeno pripadnikom osvobodilnega gibanja v Vietnamu.

Kitajska ekstremistična politika preveva tudi priprave na 2. azijsko-afriško konferenco, ki bo 5. novembra v Alžiru. Kitajska pravi, da se »prilicno sklicane razbijaške konference« ne bo udeležila. Za udeležbo na konferenci se je doslej prijavilo 45 držav.

V Džakarti vojska nadaljuje očistevalno akcijo. Obrambni minister general Nasution je povedal, da se je gibanje »30. september« pripravljalo več let. Pristaši puča so se sistematično vtihotapljali v državne ustanove. V vojski in ustanovah so zapihale močne čistke. Sukarno se je vendarle izrekel za sankcije proti udeležencem udara, poudaril pa je, da je treba za vsako ceno ohraniti enotnost Indonezije. Na centralni Javi vlada obsedno stanje.

Obiskal sem tovariša Mihaela Lipnika, ki stanuje s svojo družino na Koroški 130 v Mariboru, v nekdanji gramozni jami, ki jo zdaj zasipajo z odpadnim materialom in smetmi.

Tovariš Lipnik je bil, dokler ni zbolel, zaposlen v podjetju »Nigrad« v Mariboru kot delovodja v gramozni jami na Koroški cesti. Vsega skupaj je bil v tem podjetju 14 let. Bil je član upravnega odbora, delavskega sveta in vodstva sindikalne organizacije. Član KP je postal leta 1949, več let je bil tudi blagajnik krajevne organizacije ZB »Koroška vrata«. On in žena sta aktivno delala za NOB na Kobanskem in sam je postal eden izmed prvih partizanov iz svojega kraja, kar se je zgodilo oktobra 1944.

Je to človeško?

Veljal je za dobrega delavca in so ga imeli tovariši radi. Lani 18. decembra pa ga je med službenim časom zadela kap, tako da je zdaj deloma hrom. Morajo ga oblačiti, hraniti in obupati. Ima dve hčerki, starejša je zdaj dijakinja srednje fizikalne šole in je bila letos pri tekmovanju šolske mladine republikanske prvak v teku. Mlajša je stara 12 let in hodi v osnovno šolo. Vsi skupaj stanujejo v nekdanji shrambi za orodje ali podobni stavbi, ki je sicer zidana. Soba meri 4 krat 4 metre, kuhinja pa 2 krat 3 metre. Stanovanje je vlažno, stranišče je izven stanovanja, na odprtem prostoru. Kako naj hodi tja tovariš Lipnik po-

KOPER:

Proslava 22-letnice ustanovitve prvih dveh
prekmorskih brigad

V sredo 20. oktobra so se v Koprju zbrali bivši prekmorci in predstavniki občinskih združenj ZB treh obalnih občin in slavnostno proslavili 22-letnico ustanovitve I. in II. prekmorske brigade. Kot znanost sta bili brigadi ustanovljeni dne 20. oktobra 1943 v Carbanori pri Buzju v Italiji in sta šteli 2000 borcev.

Tovariš Srečko Vilhar je v slavnostnem govoru orisal nastanek in pomen prekmorskih brigad, ki so jih v glavnem sestavljali primorski Slovenci in Istrani ter delno Hrvatji, Dalmatinci in Crnogorci. Moramo poudariti, da so ti dve brigadi sestavljali pripadniki posebnih kazenskih bataljonov, interniranci, konfiranci in obsolani na zaporne kazni. Po nepopolnih podatkih je bilo samo v posebnih kazenskih bataljonih nad 9000 primorskih fantov in mež.

Ob prihodu v domovino so prekmorske brigade — tankovska, artiljerijska, aviacijska, avtobata-

Novo strelišče

Strelska družina »Jože Knific« iz Smolnika pri Rušah se je že pred časom odločila za gradnjo lastnega strelišča, ki so ga močno potrebovali. Lotili so se gradnje in pomagali tudi sami s prostovoljnimi delom, tako da so dela končali že v septembru.

Ob otvoritvi so imeli strelsko tekmovanje. Zmagala je ekipa »Boris Kidrič«, druga je bila »Pohorski bataljon« iz Ruš, tretja pa »Jože Knific« iz Smolnika.

Stanko Pogljajen

Ob tabornem ognju

zimi, kako more vsa družina spati v eni sobi? Poleg tega smeti, ki jih odlagajo v jami, privlačijo na tisoče muh. Tam vsako noč za nameček tudi kuhajo asfalt in se vali izpod kotlov gost, črn dim. Z druge strani pa prihajajo strupeni plini iz podjetja »Nikrom«, tako da je nevdržno tudi v bližnjih novih blokih na Smetanovi in Gosposvetski ulici, kjer ne smejo stanovalci večkrat odpirati oken. Kaj šele v jami, kamor se plini in dim ulegajo in jih veter ne more razgnati...

Nevdržne stanovanjske razmere, ki v njih Lipnik živi, so ga nazadnje le prisilile, da je zaprosil za stanovanje. Prej je bil potrpežljiv, ker so bili drugi morda stanovanja še bolj potrebni. Toda Lipnik se ni prišel na vrsto. Letos je znova prošil za stanovanje in opisal tudi svojo bolezen. Odgovorili so mu z dopisom, da podjetje ne kupuje več stanovanj, ker so predraga, ampak daje kredite za individualno gradnjo...

Vprašanje je, kako so v podjetju »Nigrad« prebrali prošnjo svojega dolgoletnega delavca, ki je zdaj bolan, ali pa se iz njega naravnost norčujejo. Zda, ko ne more več delati, so ga pustili, kot bi bil zavržena stara cunjica. Kako naj se loti individualne gradnje človek, ki se ne more sam oblačiti in obupati, ima štiričlansko družino, dohodkov pa 48.000 dinarjev?

Rudi Pušenjak-Uragan

MOTORNA KOSILNICA
ALPINA

nadomešča popolnoma ročno košnjo

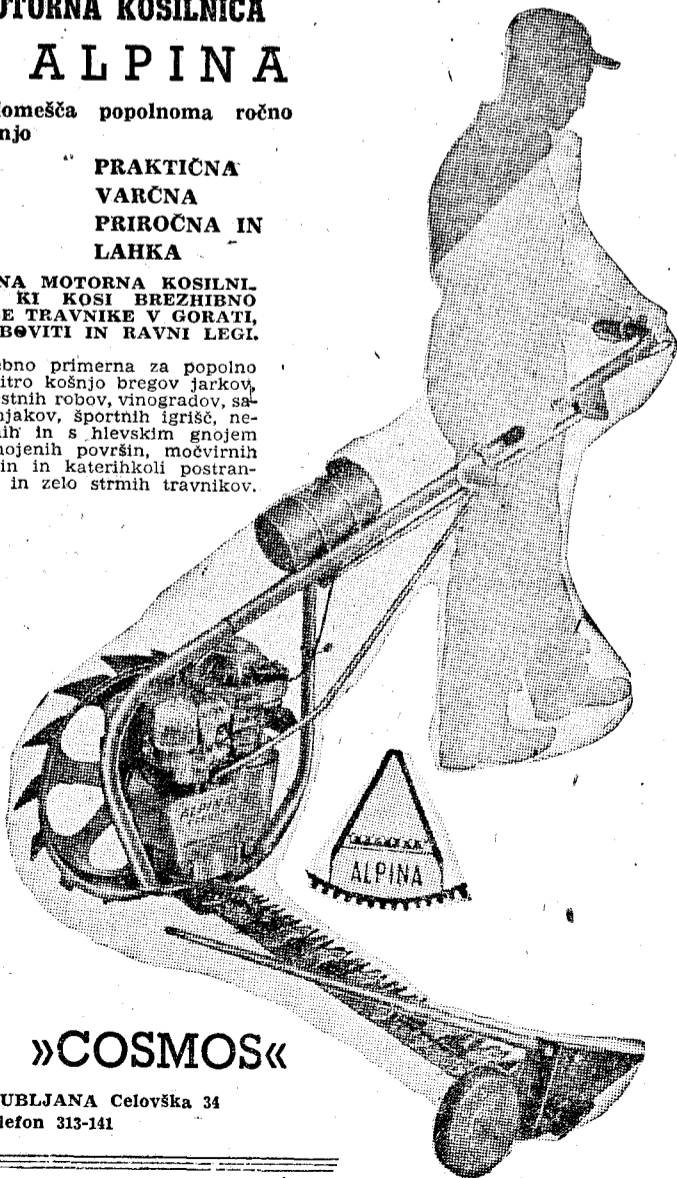
PRAKTIČNA
VARČNA
PRIROČNA IN
LAHKA

EDINA MOTORNA KOSILNICA, KI KOSI BREZHIBNO VASE TRAVNIKE V GORATI, HRIBOVITI IN RAVNI LEGI

Posebno primerna za popolno in hitro košnjo bregov jarkov, občestnih robov, vinogradov, sadovnjakov, športnih igrišč, neravnih in s hlevskim gnojem pognojnih površin, močvirnih rastlin in katerihkoli postranskih in zelo strmih travnikov.

»COSMOS«

LJUBLJANA Celovška 34
Telefon 313-141

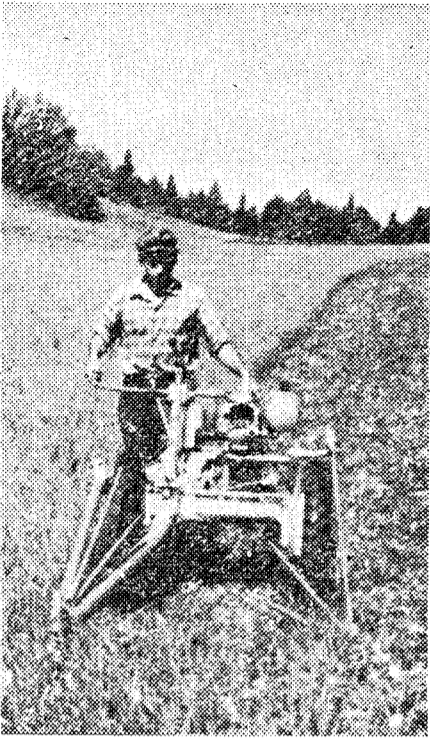

Problemi partizanskih krajev

Hribovske kmetije je močno prizadela že vojna, ki jim je vzela precej močnih sinov in hčera, skrbnih gospodarjev. Po vojni so odhajali fantje in dekleta v mesta, v industrijo. Še zdaj se ni vse to ustavilo... Tam, kjer je nekoč delalo pet ali šest, včasih tudi več ljudi, so zdaj ostali trije, dva ali morda celo en sam. Živine redijo manj kot prej, zato je manj gnoja in pridelek je manjši. Vse to je med seboj povezano, posledice pa so več ali manj enake: manj je mesa, mleka, krompirja, sadja, kož, masti in drugega.

Kdo je za to kriv in če se sploh da govoriti o kakšni krivdi, bi bilo predolgo razglabljanje. Tisti, ki je v industriji prišel do dobre službe, se na kmete ne bo več vrnil, vsaj za zdaj ne in najbrž tudi ne k staremu načinu obdelovanja zemlje. Toda hočeš nočeš, še vse gre bolj po starem. Kako priti iz tega začaranega kroga?

»Menda ste že sami spoznali, da je bodočnost kmetijstva in industrije v specializaciji. Ali ste že sami kaj napravili glede tega?«

»Redim govejo živino, tri ali štiri prašiče za dom, nekaj kokoši, sadim pa repo, krompir, zelenjavo, korenje in drugo, toda predvsem samo za dom. Sejem predvsem oves, toda predvsem za živino. Vsako leto prodam povprečno 2 ali 3 pitane bike, nekaj dá tudi gozd. Torej je moj glavni dohodek govedoreja. Kar iztržim, gre za davke in obleko.«

»Koliko živine bi lahko redili na vaši zemlji in z razpoložljivo delovno silo?«

»Kot sem že rekel, čez poletje tudi petdeset, toda stvarna številka bi bila nekako okoli trideset. Seveda bi pa moral vložiti v priprave, po sedanjih cenah, precej denarja. Predvsem bi moral kupiti večjo količino umetnih gnojil in z njimi temeljito pognojiti travnike. Zdaj gnojim s hlevskim gnojem, vsako leto nekaj, kolikor pač je, to pa gre prepočasno. Nadalje bi potreboval obračalnik, silos,

Kosilnica je odlična pripomoček...

Vprašanja hribovskih kmetov in hribovskih vasi sploh so tudi vprašanja partizanskih krajev. Saj so bili partizani najprej in skoraj vso vojno predvsem v hribovskih krajih. Tiste kmetije so nas preživljale, nam dajale zavetje in delale z nami, zato bi bilo upravičeno za življenje teh ljudi še zdaj bolj skrbeti kot za druge. Hribovski kmet lahko veliko več prispeva k splošni blaginji, kot si mislimo, s tem pa tudi pomaga samemu sebi. Samo treba mu je dati perspektivo in mladi ljudje bodo raje ostali doma ter se ukvarjali s poljedelstvom in živinorejo.

Ze precej časa traja po časopisih razprava okoli uvoza in carine na majhne motorne kosilnice. Pri nas takih ne proizvajajo, čeprav bi šle dobro v denar in bi marsikatero tovarno rešile iz zagate. Na uvožene pa je takšna carina, da kmet zelo težko pride do denarja zanjo. Pri vsem tem pa ljudje še vedo, da je na primer carina za razne luksuzne in v glavnem manj potrebne predmete znatno nižja kot na kosilnice. Ljudje se pritožujejo, pritožujejo se tudi občine, v skupščini razpravljajo o tem, pa vse skupaj nič ne pomaga. Leta in meseci tečejo, spremembe pa nobene...

Vse to sem premišljeval, ko sem šel h kmetiji Aleksandra Šinkovca na Vojsko. Mogočna kmetija z gospodarskimi poslopiji kraljuje na pobočju, od koder se lepo vidijo Julijske Alpe.

Gospodar, ki je star zdaj 42 let, pripoveduje o svojem življenju. V teh krajih so se pojavili prvi partizani že leta 1942. On sam se je znašel v italijanski vojski, v delavskem bataljonu. Od tam so ga poslali na Sicilijo, kjer je zbolel za malarijo. Marca 1944 je pobegnil iz bolnišnice v Arezzo proti domu in čez nekaj dni je bil že partizan. Potem je bil v Kosovelovi brigadi. Vrnil se je šele leta 1946, ko je v vojski prebolel poliomielitis, in začel obdelovati kmetijo, ker je bil oče že vrsto let hudo bolan in seveda nespособ za vsako delo.

Pripovedoval mi je, da ima 4 hektare orne zemlje, 29 hektarjev pašnikov in travnikov, gozda pa je nekaj nad 15 hektarov. Redi 10 glav goveje živine, konja in 4 prašiče. Posestvo obdeluje v glavnem sam, žena gospodinja in se ukvarja z otroki, od katerih sta dva starejša sinova že toliko zrastle, da začneta pomagati.

Pred vojno so redili 15 glav živine, toda na kmetiji je živelo tudi po 15 do 20 ljudi, ki so občasno pomagali pri delu. Povprečno je torej delal za eno glavo živine en človek. Zdaj teh ljudi ni. Če ne bi imel motorne kosilnice, ki jo je kupil pred tremi leti, bi v najboljšem primeru lahko redil 3 ali 4 goveda. Poleti bi lahko prehranil s pašo tudi 50 govedi, toda zima traja v teh krajih po sedem mesecev...

Kosilnica... Zdaj jih je v vasi že šest. Kmetije bi jih radi kupili še več, pa so predrage. Zdaj stane ena nekaj nad 800

tisoč dinarjev, torej mora kmet dati zanjo skoraj tri pitane vole. »Kosilnica,« se nasmehe Aleksander, »to pomeni za vse naše družine popolnoma drugo življenje. Koscev ni dobiti, kosilnica pa zamenja deset koscev. Z njo kosim, mlatim in žagam drva. Vsako leto pokosim tudi po 80 voz sena, predvsem po gladkih površinah. Tam, kjer je zemlja skalovita, pa naj se kar zaraste ali pa naj bo za pašo. Konj ni rentabilen, ker je vse leto. Tudi sosedom pomagam, ko me prosijo. Kosilnice ne maram posojati, ker ljudje ne znajo ravnati z njo, zato raje kar sam kosim...«

transporter, vejalnik, traktor s prikolico in betonirano gnojnično jamo. Pomagati bi si moral tudi z močnimi krmili. Toda za vse to nimam denarja in ga najbrž tudi nikoli ne bom imel...

»Kaj pa cene?«

»Zdi se mi, da nam kmetom premalo plačujejo za živino, po drugi strani pa je meso za potrošnika predrago in ga zato manj kupujejo. Prvovrstno živino nam plačajo nekaj nad 500 dinarjev za kilogram, krave pa so približno po 350 din kilogram. Koliko stane meso, ko ga kupite v mesnici, pa sami veste...«

Mile Pavlin

Pogovorili so se o raznoterih vprašanjih

(Nadaljevanje s 1. strani)

Tako v Celju kot v Mariboru in Slovenj Gradcu so precej razpravljali o delu ZROP. Med drugim so se pritoževali nad mladimi člani, ki so zadnja leta prišli iz šol v JLA. Najbrž jih niso znali povsod pritegniti k delu; so pa res nekateri med njimi, zlasti tisti z večjimi dohodki, ki ne kažejo preveč zanimanja za vojaško strokovno izpopolnjevanje. Res je tudi, da je le-to večkrat že močno zastarelo, da se začne in konča z razmeroma dolgočasnimi predavanji. Zakaj ne bi izkoristili filmov in drugih modernejših, toda zelo učinkovitih in stvarnih pripomočkov?

Udeleženci posvetovanja v Novi Gorici in Kopru so se temeljito seznanili z zadevo premaknitve datuma 9. septembra 1943 na 29. novembra 1943 in izrazili upanje, da bo tako okrog 5 tisoč udeležencev NOV Jugoslavije, ki se narodnoosvobodilnemu gibanju v domovini niso mogli priključiti pred 9. IX. 1943, dobilo status borec. Razumljivo je, da v primeru, če bo sprejet zakon o premaknitvi tega pomembnega datuma, pravice na podlagi zakona ne bodo prišle avtomatično, temveč jih bo moral vsak upravičenec posebej uveljaviti.

Na posvetovanju so se pogovarjali tudi o postopku uveljavljanja borčevskih pravic in priložnosti borčevskih pravic in priložnosti borčevskih pravic. Navedli so primer nekega tovarišča, ki se je potem, ko mu bila prošnja za priznanje dvojne delovne dobe zavrnjena, pritožil naravnost na zvezne organe. Prva pritožna instanca je organ, ki je odločbo izdal, ne pa republiški ali celo zvezni organi. Naglasili so še, naj združena vloge čimbolj strokovno obravnavajo ter nanje odgovarjajo kar najbolj razumljivo. Stranke naj nimajo občutka, da jim katerikoli organ krati pravice.

Na področju socialno-ekonomske problematike bo treba borcem posvetiti še večjo pozornost. To je bila ena izmed poglavitnih misli posvetovanja v

Novi Gorici. Problemom borec se bomo morali posvečati še bolj temeljito, ne pa tako, kot je izjavil tajnik ene izmed primorskih občin: »Dajte že enkrat mir z borci!«

Na sektorskem posvetovanju v Slovenjem Gradcu, kjer se je razprava sukala okrog istih problemov kot drugje, smo posebej podčrtali izjave predstavnikov borčevskih organizacij v občini Ravne, ki se pritožujejo, da ima občinska skupščina premalo poslušala za potrebe borec in njihovih združenj. To se kaj čudno sliši zlasti spričo dejstva, da se predstavniki organizacij iz sosednjih občin pohvalno izražajo o odnosih občinskih vodstev do njih. Ko je predsednik občinskega združenja ROP prošil na občini za potrebna sredstva za izvedbo programa, je dobil dokaj uraden odgovor: »Če bi bilo to v uradnem listu, bi vam dali, tako vam pa ne moremo.« Čudno je tako pojmovanje, zlasti ko gre za obrambno vzgojo! Tudi priznavalnine so v ravnih občini — kakor smo posneli iz razgovora — znatno nižje kot drugod. In to v občini, o kateri ne more nihče trditi, da je revna!

Kakor v Slovenjem Gradcu, tako so tudi drugod sprožili vprašanje aktivov ZB v podjetjih. Kongres je zavrnil predlog, da bi jih statut uzakonil kot organizacijsko obliko, kar pa še ne pomeni, da se boreci ne bi smeli sestajati ob kakšnem važnem vprašanju. Toda s problemi naj seznanjajo občinsko vodstvo organizacije, ki naj jih rešuje skupaj s pristojnimi organi po podjetjih, oziroma zahteva ustrezne rešitve.

Na koncu še tisto, kar je pravzaprav poglavitno: boreci naj še aktivneje sodelujejo v družbeno-političnih organizacijah in v organih družbenega samoupravljanja. Ostro je treba obsoditi mnenja posameznikov, da organizacija borec ni ma nič z gospodarsko reformo. Nasprotno: prav borci lahko v tem pogledu veliko pripomorejo s svojimi izkušnjami in moralnim ugledom.

V korak z modo
v korak s časom
kdor obiskuje

PRODAJNI SERVIS

Modna hiša

LJUBLJANA - MARIBOR

PARTIZANSKA ZAKLADNICA

DR. AVGUST REISMAN:

Bilo je v Gornjem Milanovcu

V Gornji Milanovci je preselil gestapo konec junija 1941 okrog 250 Slovencev iz Maribora, Slovenj Gradca in Celja. Naselili so se v samem Gornjem Milanovcu in ostalih krajih tankovskega okraja: Takovu, znanem po vstaji iz leta 1815, Bijelem polju, Svračkovcih, Vračevnici, G. Branetičih, Brajčih, Pranjanih, Savincu, Majdanu, Beršičih in v »stari čaršiji Brunšnici«, pod katero je leta 1845 knez Miloš Obrenović ustanovil Gornji Milanovci.

Mesto leži ob reki Despotnici na progi Lajkovac—Čačak na južnem podnožju Rudnika in je bilo do leta 1953 središče takovskega okraja. Ze 29. septembra 1941 je bil G. Milanovci osvobojen in tako smo živeli skozi dva meseca na osvobojenem ozemlju, ki je segalo do Užic. Vmes so na to ozemlje vdirale nemške kazenske ekspedicije, ki so ropale in požigale zgodovinsko znamenite kraje Šumadije tja do Užic.

Slovenski izseljenci so se organizacijsko povezali v »Kolonijo slovenskih izseljencev v G. Milanovcu«, ki jo je najprej vodil dr. Ivan Jančič iz Maribora. Ko je odpotoval v Beograd, so to nalogo poverili meni, ker sem

težki nemški tanki. Umaknili smo se na dvorišče. Zasišli smo krik. Neki Nemec me je opazil. Hitro sem se umaknil v kuhinjo. Vhod v naše stanovanje je bil z dvorišča in tako naš nemški vojak ni našel. Tako sem se tisti večer rešil zapora v skladišču, kamor so nagnali vse moške iz mesta. Mnoge so naslednjega dne odpeljali kot talce v Kragujevac...

15. OKTOBER 1941

Zjutraj se je sonce le s težavo prebijalo skozi oblake; polagoma je postajalo topleje. Sinoči smo poslušali radio London: požaj pred Moskvijo je kritičen, obramba je močna, Nemci se bližajo Rostovu.

V soteski, ožini Despotovce pod mestom je letalo streljalo na učitelja Paunovića in ga ranilo. Borbe se bližajo mestu. Ljudje ponovno beže. Zenske naganjajo moške, naj bežijo. Lokali so zaprti, samo mesar pogumno seka kosti. Popoldne je mesto utihnilo. Mi še nismo zbežali, ker nismo imeli kam. Zopet smo se siskali v kuhinji. Pridužila se nam je še neka srbininja z dvema otrokoma.

Ze v prvem mraku so na cesti zaropotali nemški tanki. Čakamo, prisluškujemo. Nad trgov se je dvignil visok plamen, kaže, da so Nemci zažgali sodišče nad trgov. Razločno smo zaslišali sikanje plamenov. Gorele so bližnje hiše. Bežimo!

Nizka krčma preko ceste je že v ognjenih zubljih. Zenske grabijo obleke, vse, kar v naglici pride pod

Z enim udarcem je pruski škorenj razbil zaklenjena vrata. Prusa sta se vrnila z veliko, 15-litrsko pletenko in me silila, naj poskusim pijačo. Branil sem se, da ne pijem slivovke, vendar to ni pomagalo. Nagnil sem pletenko in ugotovil, da je v njej stara in imenitna slivovka. Vojaka sta tudi poskusila in že sta jo ucvrla v temo s pletenko in nekaj drugimi dobrotami, ki sta jih naropala pri sodniku.

Kmalu zatem je počil top, znamenje Nemcem za odhod. Odpeljali so svoj plen, s sto moškimi kot talci.

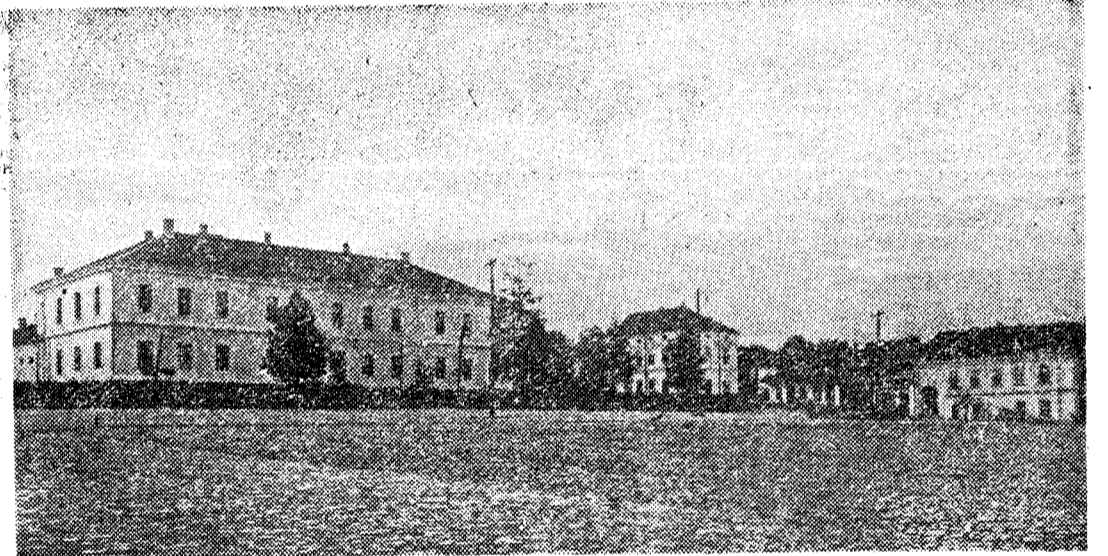
V CERKVI

sem opolnoči našel mnogo ljudi, jokajočih žena z otroki ter tudi več Slovencev, med njimi tudi bolnega Brenčeta iz Slovenj Gradca. Poleg njega je še nekaj Slovencev — izgnancev, ki so zbežali pred Nemci, izgubilo stredo nad glavo in revščino v stanovanju. Milanovci je ostal veliko pogorišče...

Ko se je zdanilo, so se ljudje pričeli vračati v požgani Gornji Milanovci. Celo lekarno so podivjanci požgali do tal.

BORBE IN ZETVE SLOVENSkih IZSELJENCEV V ŠUMADIJI

Gornji Milanovci je bil prvič osvobojen 29. septembra 1941. Svobodno ozemlje je segalo od G. Milanovca do Užic in živelo svobodno življenje do 28. novembra 1941.

Predvojni Gornji Milanovci s trgov in bivšim poslopljem okrajnega sodišča

imel pisalni strojček. Skromna kuhinja v ulici Miloša Velikega je bila vsa 4 leta shajalaše slovenskih »ubežnikov«, ki so se sčasoma tako razkropili po Srbiji, da nas je v takovskem okraju ostalo še okrog 150. Vsi smo težko živeli pod trdo pestjo okupatorja.

Okrog Gornjega Milanovca se je odpor proti sovražniku pričel že julija 1941, ko sem se bil preselil iz Čačka v Milanovci. Ob cesti blizu bolnice so še stale vislice, kamor so Nemci kot v strašilo obesili nekega Šumadinca. Po okoliških hribovih so neprestano odmevali rafali. Okupator je ustavil oskrbo mesta s soljo, ki so jo ljudje nosili iz sosednjega kraja na ramenih. Tudi sladkorja je kmalu zmanjkalo. Od Milanovca do Čačka je vozil vlak narodnoosvobodilne oblasti. Nova Jugoslavija je vstajala, na obronkih bližnjih hribov pa so ždeli okupatorjevi vojaki. Partizanske čete so rasle; v mestu skoraj ni bilo mladih ljudi.

Iz Milanovca je vodila cesta proti Rudniku in Kragujevcu. Na križišču pri vasi Svračkovci se je cepila. Tam je bila majhna kavarna. 5. oktobra so je Nemci zažgali kot uvod v vrsto nasilij proti centru odporniškega gibanja v Šumadiji.

POŽIG GORNEJEGA MILANOVCA

Takrat sem stanoval v vogalni hiši na ulici Miloša Velikega. Mimo je peljala okrajna cesta iz Čačka proti Rudniku in Kragujevcu. Vse popoldne je bilo slišati streljanje okrog mesta. Nad gimnazijo je krožil nemški avion — štuka z mitraljezom. Ob mraku je bilo mesto izpraznjeno.

Pred gimnazijo so se ustavili

roke. Iz postelje potegnem še spečo 4-letno nečakinja. Sele zunaj na hladnem zraku obupno zakriči, ko zagleda plamene.

Bežimo preko ceste. Deklece ne more hoditi. Nosim jo, njen plašč se mi zapleta med nogami. Nekdo pograbl otroka. Stečem nazaj v stanovanje, pograbim kovečke. Ogenj se bliža. Vsa ulica je zadimljena. Zopet zgrabim kovečke, ki smo jih napolnili prejšnji dan in zdruvim iz mesta. »Žena, hčerke! Nihče me ne sliši, nihče ne odgovori. Občutim nepopolno hrepenenje, da bi videl cloveka.

PRIKORAKAJO ŠTIRJE PRUSI

Nenadoma so se pred hišo pojavili štiri nemški vojaki v čeladah, s puškami in bombami. Iz sjašjih obrazov jim srepijo oči. V hipu sem se streznil. »Gospodje, pustite nam hišo. Smo izseljenci iz Maribora. Ze tam smo vse izgubili.« Vojaki v sjašjih oblekah in pod umazanimi čeladami so mi odsekano povedali: »Ne moremo. Ukaz je ukaz. Lahko pa greste h komandirju.«

Pognal sem se skozi gorečo Ljubičko ulico. Na trgu je bil »hauptmann«, starejši mož z neobrito brado, že malce osivelo in preko čela mu je visel strjen curek krvi. Privolil je, da nam pustijo hišo. Ukazal je, kaj je še treba požgati — šolo, pošto in gimnazijo — ter se mi celo opravičeval: »To počete mi je neljubo, toda tako so mi ukazali...« Z njim sem se še pregovarjal, da so pustili tudi sosednje hiše.

ČUDODELNA SODNIKOVA RAKIJA

Požig šumadijskega mesteca ob Despotovci je groteskno razsvetljeval hladno in deževno jesensko noč, ki se je bližala svoji polnočni uri.

Nenadoma sta iz goreče Ljubičke ulice priropotala dva Prusa in se ustavila pred hišo sodnika Milana Radulovića. Razložil sem jima, da je tu že bil hauptman. Prusa nista hotela ničesar slišati. Vojaka sta me potegnila s seboj po stopnicah.

Ze 29. oktobra 1941 je bil v čitalnici konvikta šestanek slovenskih izseljencev takovskega okraja. Sestanka sta se udeležila tudi dr. Ivan Dolcher iz Čačka, moj bivši koncipient v Čačku in Milenko Šober. Govoril je tudi borec Fran Simek iz Pranjanih. Slovenski ljotičevci me je zato prijavil na srez in Glavnjato v Beograd.

28. novembra 1941 so Nemci s pomočjo nedeljevev Milanovca zopet zavzeli. V borbah na železniški postaji so ujeli komaj petnajstletnega partizana Egona Pertota iz Mojsinji ter ga obsodili na smrt in kar na postaji ustrelili. V Pranjanih sta v bojih izgubila življenje tudi češka rojaka, tekstilca iz Maribora, Volheim Franc in sin Vlastimir. V Kraljevo so Nemci odpeljali Alojza Ajda, delavca iz Ruš in ga ustrelili. 21. maja 1944 so četniki v Pristonič zaklali 50-letno učiteljico Franjo Novak, češ da je zahajala v komunistične hiše. Ubili so tudi Čeha Antona Kubiša, ki se je v Pristonič preživljal z britjem. V Ruših so v noči od 5. na 6. julij 1944 ustrelili mater inž. Pavla Zaucerja iz Selnice ob Dravi, Roza Zaucer, ki se je tja priselila k partizanski rodbini iz Vračevnice. Jeseni leta 1941 je sin Pavel odšel v partizane. Roza Zaucer je bila izredno mila ženska, inteligentna kmetica in je često prihajala v našo »pisarno« — kuhinjo. Ustrelili so jo obenem z njeno hčerko, kar v silnjaku, kamor so ju ponoco poklicali iz hiše. Dr. Ivan Dolcher je padel oktobra 1943 pri Veliki Krasnji v Srbiji.

V bližnji Preljini je 24. oktobra 1944 v hišo predsednika Kolonije Slovencev Ljubičkega okraja Franja Skaze iz Maribora udarila granata in ga ubila. Njegova družina se je nato preselila v G. Milanovci.

Jeseni se je škodi Milanovci s partizani umikal študent Lesjak, sin nadučitelja iz Ruš. Nad Takovim so ga četniki ujeli in ga v Valjevu ustrelili.

Preko Užic in Bosne je iste jeseni potoval v Slovenj tudi Dragan Jevtič, ki je padel v Sloveniji.

17. OKTOBRA 1944 JE BIL G. MILANOVCI OSVOBJEN

Borbe v okolici Čačka so se nadaljevale. 28. novembra 1941 se je kolonija Slovencev kot podružnica vključila v Osvobodilno fronto in kasneje v podružnico Društva Slovencev v Srbiji »Franca Rozmana« ter do odhoda v domovino vneto sodelovala z domačini v G. Milanovcu, s Komando mesta, OF in okrajnim prosvetnim odborom.

SODOBNA OBRAMBNA VZGOJA IN LJUDSKA ZAŠČITA

Izvirnost češkoslovaške oborožitve

Češkoslovaška je edina izmed vzhodnoevropskih držav, ki nima standardne sovjetske oborožitve.

Tako na primer so Čehi na osnovi tanka T-34 konstruirali posebno oklopno vozilo, na katerem je pritrjen prečigibni most. Ta je dolg sedemnajst metrov, njegova nosilnost pa znaša petdeset ton. Podobnega vozila doslej niso opazili še v nobeni vzhodnoevropski državi.

Izmed oklopnih vozil je treba omeniti »APC«, ki so ga razvili iz nemškega oklopnjaka »APC 251« in ki je oboroženo z lahkim protitankovskim ali protiletalskim topom, in amfibijski oklopnjak »M 62 APC«, ki je nastal iz sovjetskega »BTR 60 P«.

Razen tega imajo Čehi tudi naprave za izstreljevanje raket kal. 130 mm. Gre za 36 cevi, ki so pritrjene na kamionu »Praga V3S«. Te naprave v zadnjem času izvažajo tudi na Srednji vzhod.

Vojaške zanimivosti

Protitankovski reakcijski metalec »Pancerovka« je sicer preprosto, toda na razdaljah do sto metrov sila učinkovito orožje.

Zanimiv je tudi štiricevni protiletalski mitraljez kal. 12,7 mm. Mitraljeze te vrste so Čehi dobavljali tudi kubanski vojski. Razen tega pa je češkoslovaška vojska oborožena še s protiletalskimi topovi kal. 30 mm, ki imajo po dve cevi in povsem ustrezajo najsoodnejšim vrstam tega orožja, ki ga imajo na Zahodu.

Izmed protitankovskih topov je treba omeniti top kal. 100 mm, ki tehta kakšne štiri tone, njegova granata pa ima začetek hitrosti 900 metrov na sekundo.

Kitajci bodo služili vojsko od štiri do šest let

Kitajski svet za narodno obrambo je na eni svojih zadnjih sej sklenil podaljšati vojaško službo v kopenski vojski od treh na štiri leta, medtem ko naj bi pripadniki nekaterih specialnih enot, kopenskih mornariških enot in enot državne varnosti ostali v vojaški službi po pet let, pripadniki plovnih mornariških enot pa celo po šest let. Sodiijo, da bo kitajska vojska po vsem tem imela pod orožjem več kot tri milijone mož. Kitajci predvidevajo v svojih načrtih tudi izgradnjo bombnikov, lovcev in naprav za izstreljevanje jedrskih projektivov.

Nova »Polaris« podmornica

Ameriška vojna mornarica se je pred kratkim povečala še za eno podmornico, oboroženo z raketnimi izstrelki tipa »Polaris«. To je podmornica »Benjamin Franklin«, ki je dolga 130 metrov, teška pa 7.000 ton.

Japonski rušilec z raketnimi izstrelki

Tudi japonska mornarica je dobila svoj prvi rušilec, oborožen z dirgiranimi raketnimi izstrelki. To je 3.050-tonski rušilec »Amatsuka-zu«, katerega posadka šteje 290 mož. Rušilec je oborožen s protiletalskimi dirgiranimi projektili tipa »Tartar«.

Svedska civilna zaščita ima lastno letalstvo

Svedska civilna zaščita je pred kratkim dobila lastno letalstvo. Dodelili so ji 225 letal s 600 piloti, ki so jih razdelili v 28 skupin in jih razmestili po vsej državi.

Najnovejša ameriška letalonosilka

V Portsmouthu so splovili novo ameriško letalonosilko »America«, ki je teška 77.000 ton, medtem ko je dolga 319 metrov, 7 metrov pa široka. Oborožena je s protiletalskimi izstrelki tipa »Terrier«. Na njej bodo pristajala in bazirala najsoodnejša letala.

OBIŠČITE ČRNO NA KOROŠKEM

in obrate gostinskega podjetja

»Bistra«, hotel »Planika«

in gostišča:

»Teber«, »Novi most« in »Koroški kmet«

Cena penziona za domače goste 1800 dinarjev

Cena prenočišča za domače goste od 700 do 1100 dinarjev; uporaba kopalnice 150 dinarjev

Obiščite ta prelepi kos slovenske zemlje.

ŠTIRINAJSTEGA OKTOBRA 1944 JE SALVA IZ 300 TOPOV IN 24 »KATJUŠ« NAZNANILA ZAČETEK VELIKE BITKE ZA JUGOSLOVANSKO PRESTOLNICO. V JURIS NAD BEOGRAD SO KRENILI DVA KORPUSA GENERALA PEKA DAPČEVIČA IN MEHANIZIRANI KORPUS SOVJETSKEGA GENERALA ZDANOVA. TO OPERACIJO, KI JE TRAJALA SEDEM DNI, NAM OPISUJE GENERALPOLKOVNIK SAVO DRLEJEVIČ

BITKA ZA BEOGRAD

Z vseh strani proti mestnemu središču

Levo od Dedinja so enote 6. liške divizije, po večurnem boju zavzele Topčidersko brdo in železniško postajo Topčider. Nemške enote so se morale umakniti na Senjak in Cukarico, prej pa so se pognale v zrak municijsko skladišče na železniški postaji.

Medtem se je 12. korpus pod poveljstvom generala Lekića, ki ni imel ne topov in ne tankov, boril za Cukarico in Žarkovo. Ker pa so bili borci oboroženi le s puškami, mitraljezi in bombami, se to noč še nismo mogli prebiti v beograjska predmestja.

Komandant 5. krajiške divizije polkovnik Milutin Morača je bil s svojimi tremi brigadami pri Ralji, ko mu je v mraku prinesel kurir ukaz za napad na Beograd. Njegove enote so takoj, ne da bi se med potjo kaj ustavljale, pohitele proti vzhodnim predmestjem in drugič dne ob enajstih dopoldne se je 4. krajiška brigada v Malim Mokrem Lugu spopadla z nemškimi predstražami, nato pa predrila celo do Zvezdare. Nemci so nato krenili v protinapad in brigado potisnili nazaj v Mali Mokri Lug.

Naslednjega dne, 15. oktobra, je maršal Tolbuhin v boj za Beograd poslal dve sveži diviziji

— 73. gardsko in 236. strelsko. Enote 1. proletarskega korpusa, ki so jih podprli tudi tanki 36. gardske brigade, so se po hudih bojih prebile na severni rob mesta, do donavske železniške postaje. Tako je vzhodni del beograjske garnizije izgubil zvezo z zahodnim delom.

Prva proletarska brigada je medtem prodirala s Slavije po današnjem Bulvarju revolucije in se ob podpori sovjetskih tankov prebila do poslopja ljudske skupščine in glavne pošte. Na njenem desnem krilu je 3. proletarska brigada po ostrih bojih zavzela Tašmajdan in ob tej priložnosti ujela četo Nemcev, 8. črnogorska brigada pa je skupno s sovjetskimi enotami prišla do starega dvora tik pred Terazijami.

Enote 5. liške divizije, ki so bile na skrajnem desnem krilu, so ponovne prešle v napad. Pri »Cvetkovi mehani« so prišle v stik s 14. gardsko mehanizirano brigado, nato pa s skupnimi močmi pri Vukovem spomeniku razbile večjo nemško motorizirano kolono. Še pred nočjo so osvojile Zvezdaro, ki je bila eno izmed najmočnejših nemških oporišč.

Na levem krilu se je že zgodaj zjutraj posrečilo 1. vojvodinski brigadi 12. korpusa prebiti nemško obrambo. Doseženi uspeh je izkoristila 2. vojvodin-

ska brigada, ki je po hudih bojih potisnila Nemce nazaj proti sladkorni tovarni, šoli in železniškemu predoru. Medtem pa je padlo tudi Žarkovo.

Nepričakovan napad v hrbet

To jutro smo prestavili naš štab v takratno Romunsko ulico na Dedinju, general Zdanov pa je imel štab v poslopju otroške klinike v Karadjordjevem parku. Večji del mesta je bil že v naših rokah. Nemci so se držali le še v severozahodnem delu, toda na umik proti Zemunu še niso mislili. Našemu in sovjetskemu poveljstvu je bila nerazumljiva tolikšna trdovratnost, dokler ni prišel odgovor na to vprašanje iz smeri Požarevca, Smedereva in Grocke.

Nemška skupina »Stetner«, ki se je zadrževala pri Požarevcu, se ni imela kam umakniti,

ker so bile že povsod okrog nje naše in sovjetske enote. Le v Beogradu so Nemci še imeli svoja mostišča. Ko pa mu je general Velber ukazal, naj deblokira Beograd, je general Stetner poslal po smederevski cesti proti Beogradu svojo 92. motorizirano brigado. Ko je ta prispela v Grocko, je eno svojo kolono s kakimi tridesetimi vozili napotila proti Malimu Mokremu Lugu, kjer je napadla v hrbet enote 5. liške divizije. Naši so po hudih bojih sovražnikovo kolono povsem uničili.

Nato je general Peko Dapčević ukazal polkovniku Milojeviću, ki se je s svojo 21. divizijo zadrževal pod Avalo v rezervi, naj takoj zapre smederevsko cesto. Zvečer je kakih 3.000 Nemcev s tanki in motorizirano artilerijo ponovno napadlo naše položaje pred Malim Mokrim Lugom, da bi glavni skupine »Stetner« utrlji pot v Beograd.

Medtem pa je v hrbet nemški predhodnici udarila sovjetska 15. mehanizirana brigada, potem ko ji ni bilo uspelo prodreti v Smederevo. Tako je na območju Mallega Mokrega Luga prišlo do silno ogorčenih bojev, ki so trajali vso noč in še naslednji dan. Naposled se je Nemcem po hudih izgubah posrečilo vdreti v mesto. Prišli so le do »Cvetkove mehanice«, kjer so jih naši obkolili in uničili.

General Peko Dapčević, ki je v tej smeri pričakoval nove sovražnikove napade, je iz Beograda, kjer sta sodelovali v uličnih bojih, umaknil 2. liško in 2. proletarsko brigado in ju kot okrepitev poslal 21. diviziji v Mali Mokri Lug.

PRIHODNIČ:

- Proti Avali in Savi
- Sovražnikov beg
- Objem na Kalemegdanu

Letalske desantne divizije ZDA

Šele letos je v glavah vojaških strokovnjakov ZDA dozorela zamisel, da bi izvedli načrto organizaciji letalskih desantnih divizij. Končni sklep pa ima v rokah vojni minister Mc Namara, ki je za to dobil že so-

glasje najvišjih vojaških osebnosti.

Po dosedanjih načrtih bi imela letalska desantna divizija v svojem sestavu nad 430 letal, večinoma helikopterjev, kakršne zdaj uporabljajo v Vietnamu. Do zdaj so imele divizije, pa naj gre za pehotne, oklopne ali padalske — za podobne namene v svojem sestavu 100 letal.

Letalske desantne divizije naj bi imele v svojem sestavu po 100 helikopterjev »Bell Yuh-1B«, 180 helikopterjev »Bell Yuh-1 D« (znani pod imenom »Iroquois«). Divizija bo imela tudi 50 helikopterjev srednje nosilnosti »CH-47 A« (»Chinook«) in 90 lahkih za izvidništvo »Bell-OH-13« ali »Fairchild-Hiller OH-23«.

Razen tega bo divizija imela 12 letal s stabilnimi krili. Najbrž bo polovica teh letal tipa »Gruman OV-1 Mohawk«, ki ne potrebujejo dosti prostora za poletanje in pristaneke. Drugi pa

bodo »De Havilland U-6 Beaver«. Za zdaj imajo v načrtu, da bodo za prvo divizijo pobrali letala iz drugih enot.

Letalsko desantno divizijo, če jo bodo ustanovili, bodo prvo leto najprej temeljito preizkusili, najbolj verjetno v južnem Vietnamu. Če bodo preizkus pokazali dober uspeh, bodo najbrž ustanovili še najmanj dve, če ne več podobnih divizij.

Taktiki iz Pentagona se zelo zanimajo za take divizije, ki naj bi postale glavne sile za protigverilsko vojskovanje v Aziji in Južni Ameriki. Zdjaj šteje strategska armada ZDA 16 divizij, od tega 6 pehotnih, 2 padalski in 8 oklopnih. Toda ta armada je organizirana in opremljena za operacije v gosto naseljenih področjih Evrope, kjer so tudi dobre ceste. Zdjaj pa se je pokazalo, da bo težišče operacij v nerazvitih področjih brez cest in naselij, predvsem pa zunaj Evrope.

FOTOGRAFIJA Z VPRAŠAJEM

Milha Blažič iz Ljubljane nam je o fotografiji, objavljeni v 41. št. »TV 15« z 19. IX. 1965 sporočil, da fotografija predstavlja bataljon VDV na Notranjskem leta 1944. Drugi z leve (v drugi vrsti) je komisar bataljona, tretji pa komandant II. bataljona Notranjskega odreda Franc Centa. Prvi od leve (kleči) je Rudi Redek iz Novega mesta. — Bralce prosimo, da nam sporočijo podatke tudi k današnji fotografiji.

Maskiranje v teoriji in praksi

V vojaški literaturi, ki obdeluje vprašanja maskiranja na bojišču, večkrat naletimo na podatke, kako z uspešnim maskiranjem lahko obvarujemo pred izgubami možstvo in vojno tehniko.

KAKO JE VEJICA BORCU REŠILA ŽIVLJENJE

Nemaskiranega borca lahko sovražnik ubije že z enim samim strelom. Če pa se borec

skriva za, denimo, meter dolgo masko, je položaj že povsem drugačen. Sovražnik bo moral obstreljevati vso masko, verjetnost, da bo zadel borca, pa je že precej manjša.

V zadnji vojni so se dogajali skoraj neverjetni primeri. Pri-povedujejo, kako je rešila življenje borcu ena sama vejica, ki jo je zabodel v zemljo pred svojim zaklonom. Po vojni so ta dogodek rekonstruirali na strelišču. Pred tarčo — figuro glave — so zabodli navadno vejico. In zares, ena izmed krogelj je zadela vejico, na sedemdeset centimetrov oddaljeni tarči pa so nato ugotovili, da se je pri tem odbila za dvanajst centimetrov v desno. Ne glede na to, če jo to bilo golo naključje ali ne, v tem primeru bi vejica utegnila borcu rešiti življenje.

MAR SE JE V SEDANJIH RAZMERAH ŠE MOČ SKRITI?

Izvidniško letalstvo ima naprave, s katerimi lahko posname zemljišča z višine 20.000 metrov in še več. V najnovejšem času uporabljajo barvno fotografijo, s katero odkrivajo tudi mnoge objekte, ki jih na črno-beli fotografiji ni videti. Z infra rdečimi in ultra rdečimi žarki je moč »videti« posameznike celo v popolni temi. Zelo uporabne v te namene pa so tudi razne akustične, televizijske in radarske naprave. Razumljivo, da so s tem nastale za vojaške strokovnjake in starejše nove težave.

Da bi se enote in vojna tehnika prikrije pred optičnimi

opazovalnimi sredstvi, na vojaških vajah uporabljajo razen umetnih sredstev za maskiranje tudi najrazličnejše premaze. Pravijo, da je zelo težko odkriti objekte, če so prebarvani s specialnimi snovmi, ki so odporne proti zvoku.

Posebno težavno se je prikriti pred infra rdečimi opazovalnimi napravami. V nekaterih armadah uporabljajo posebne obleke, ki vpijajo infra rdeče žarke in tako onemogočajo infra rdeče naprave.

Maskirati se je moč tudi pred radarskimi žarki, to pa predvsem s pomočjo lažnih ciljev. Razen tega pa uporabljajo razne pregrinjale iz diake, kavčuka in posebne smole, tako imenovane penoplastike. Trdijo, da so tanki, ki so prekriti s penoplastiko, za nasprotnikove radarje nevidni.

TUDI ZA MASKIRANJE JE POTREBNO ZNANJE

V zadnji svetovni vojni so se mnoge enote znale izvrstno prilagoditi zemljišču. O tem piše tudi nemški generalmajor F. W. von Melentin v zvezi s kursko

bitko in sovjetskimi enotami naslednje: »Vse dotlej, dokler ni prvi naš tank eksplodiral in prvi ruski protitankovski top začel streljati, nismo mogli odkriti niti minkih polj niti protitankovskih rajonov.«

Pogosto se dogaja, da se borci skušajo preveč maskirati in nimajo pravega občutka za prilagajanje svoji okolici. Na maskirne mreže namečejo kup vej in mislijo, da so pod umetnim grmom že varni. Prepričani so, da so že vse storili, če si zataknejo vejice na kape in za pas. Ne pomislijo, da jih to prihoji, opazovanju in streljanju le ovira in da jih bo sovražnik z vsem tem zelenjem še prej opazil, kot pa bi jih sicer.

Povsem nekaj drugega je, če se, denimo, tank prikriva v gozdu ali med grmovjem, kot pa če ga pokrijemo z odsekanimi vejami. Listje na odsekanih vejah postane nekoliko temnejše, česa pred infra rdečimi opazovalnimi napravami ni moč skriti.

To pomeni, da je treba uporabljati predvsem prirodno maskiranje, umetno pa mu je le dopolnitev

SODOBNA OBRAMBNA VZGOJA IN LJUDSKA ZAŠČITA

KAKO JE NEMŠKA OBVEŠČEVALNA SLUŽBA NAMERAVALA UBITI STALINA, ROOSEVELTA IN CHURCHILLA MED TEHERANSKO KONFERENCO

OPERACIJA »VELIKI SKOK«

Prijatelj Scorzeny

Do naslednjega sestanka med von Artelom in Siebertom je prišlo naslednji večer v oficirskem klubu.

»Takemu človeku, kot ste vi,« je Artel dejal Kuznjecovu, »je potreben prijatelj, ki vam bo omogočil, da svoje sposobnosti razvijete do skrajne meje...«

Nato mu je povedal, da ga namerava seznaniti s svojim dobrim prijateljem in sturmbahnführerjem SS Ottom Scorzenyjem.

»Scorzeny? Mussolinijev osvoboditelj?« se je začudil Kuznjecov.

»Zakaj pa ne?« je odgovoril von Artel. »To je moj stari prijatelj, sedaj pa so nama dali tudi skupno nalogo.«

Kuznjecovu je bilo znano, kako je Göbelsova propaganda napravila Scorzenyja za vzor nemške rase. Vedel je, da je Scorzeny s posebnim letalom pristal v bližini hotela, kjer je bil Mussolini po padcu svojega režima pod stražo in kako je razorožil italijanske stražarje, Mussolinija pa odpeljal v Nemčijo.

Sedaj pa je bil Scorzeny vodja esesovskih teroristov in diverzantov v glavni upravi za državno varnost.

Čudežniki

»Niste mi še povedali, kakšno nalogo bom dobil,« je spraševal Kuznjecov.

»Tako kot doslej boste še vnaprej tvegali svoje življenje, vendar v civilni obleki, ne pa v uniformi. Razlika bo še glede nagrajevanja. Tokrat boste razen odlikovanj dobili tudi denar. To pa pravi denar, ne pa te naše marke, ki jih razmetavamo vsepovsod. Zlato, dolarje, funte... S tem denarjem si boš po-

magal tudi tedaj, ko se bo naš ljubljeni rajh razpočil kot mehurček.«

»Pa vendar ne mislite reči, da smo že tako na koncu?« se je Kuznjecov čudil.

»Na koncu?« se je zahihital von Artel. »Po Stalingradu in Kursku nas utegne rešiti le še čudež. Vlogo čudežnikov pa so zaupali meni, Scorzenyju in še nekaterim drugim. Sedaj imate možnost, da se jim še vi pridružite.«

Nato je nadaljeval:

»V teh dneh bom odpotoval v Iran... Konec novembra se bodo tam sestali šefi treh zavetniških držav, Ponovili bomo Scorzenyjev podvig z Mussolinijem, samo da bo tokrat skok precej daljši, Ugrabili bomo Roosevelta...«

Portret po spominu

Kuznjecov je ves razburjen prispel v svoj odred.

»Dobiti moramo von Artelovo fotografijo,« je rekel komandant odreda, potem ko mu je bil Kuznjecov vse povedal, »zvedeti, koga mislijo še poslati v Teheran, opisati te ljudi in ugotoviti njihove naslove v Teheranu...«

Kuznjecov je odkimal.

»Fotografirati ga ne bomo mogli. Je zelo previden. Na ulici nosi kapo globoko nad očmi, v kavarni pa vselej sedi v senci in si z levo roko prikriva lice.«

Vedeli so, da imajo zelo malo časa na voljo. Samo en izhod je še bil: Nikolaju Ivanoviču so dali v roke papir, da bi po spominu narisal von Artelov portret.

To ni bila lahka stvar. Kuznjecov se je dolgo znojil, risal in spet brisal, toda čez kako uro je svojemu komandantu le prinesel von Artelovo »sliko«.

Bombnik brez oznak

Tiha jesenska noč v prestolnici neke okupirane balkanske države. Dolg mercedes je drsel po bežonski plošči in se bližal ogromnemu bombniku, ki ni na sebi imel nobenih oznak. Iz avtomobila je stopil plečat moški, ki bi ga človek imel za bančnega uradnika. To je bil načelnik 6. oddelka glavne uprave za državno varnost gruppenführer Walter Schelenberg. Pristopila sta dva moža in mu začela nekaj pojasnjevati.

Pred letalom se je razvrstilo šest »mož z »grbami« na hrbtih. Bili so brez imen. Pustili so jih v Kopenhagnu, kjer so jih dva tedna urili v posebni šoli. Sicer pa imen niso potrebovali: zanje ni vrnilve, kakorkoli bi se končala njihova operacija. Seveda pa oni niso slutili tega.

Ko je bilo raporta konec, so padalci pohiteli v bombnik. Letalo se je dvignilo v zrak. V navigatorjevi kabini je na mizici ležala karta z zaokroženim ciljem — Sivaz v Iranu...

»Samomor« v pisarni

Kuznjecov ni nikoli več videl von Artela. Ko se je čez nekaj dni vrnil v Rovno, mu je Majja Mikota sporočila zanimivo novico: sturmbahnführer se je bil v svoji pisarni ubil. Tako so ji vsaj povedali v gestapu. Trupla svojega oboževalca pa ni mogla videti.

Kuznjecov je bil prepričan, da trupla sploh ni. Pač pa ga je vznemirjalo nekaj drugega: zakaj je von Artel tako nenadno odpotoval, svoj odhod pa skušal prikriti s nekakšnim »samomorom«? To je lahko storil samo iz dveh razlogov: ali so ga odpoklicali v Berlin, ali pa je medtem ugotovil, da je bil do nje-

ga preveč zaupljiv. V tem drugem primeru je Kuznjecovu grozila huda nevarnost, saj se bo von Artel nedvomno skušal čimprej iznebiti nadležne priče.

To je bil tudi glavni razlog, da se je Nikolaj Ivanovič moral naglo umakniti na varno.

Medtem so se v Teheranu dogajale nenavadne stvari. Na poti proti letališču je iranska policija našla trupli dveh mladih moških brez vsakih dokumentov, Oba pa sta imela enak znak, tetoviran na notranji strani leve roke. Teheranska policija še slutila ni, da ti znaki označujejo krvno skupino in da jih je najti le pri esesovskih oficirjih...

V štab partizanskega odreda pri Ršbnem so moskovski časopisi prispeli šele čez mesec dni. Ob tej priložnosti je Nikolaj Ivanovič Kuznjecov izrezal iz »Pravde« z dne 19. decembra 1943 neki članek, da bi ga kasneje pokazal Majji Mikoti kot namestilo za obljubljeni perzijsko preprogo.

V tem članku je bilo med drugim tudi tole:

»London, 17. decembra. TASS. Po obvestilih washingtonskega dopisnika agencije Reuter je predsednik Roosevelt na tiskovni konferenci v Teheranu izjavil, da ga je sovjetski predsednik maršal Stalin obvestil o zaroti proti trem udeležencem konference in ga je prosil, naj se preseli v sovjetsko ambasado, da se mu tako ne bi bilo treba voziti skozi mesto... Predsednik je tudi izjavil, da se je v Teheranu zbralo na stotine nemških vošnjakov. Nemci bi bili silno zadovoljni,« je izjavil predsednik Roosevelt, »če bi nas mogli med vožnjo skozi mesto likvidirati...«

MED ANGOLSKIMI PARTIZANI

3

MIHAIL DOMOGACKIH

»Portugalska je majhna, ena izmed najbolj zaostalih držav v Evropi. Kako more držati v rokah tako veliko deželo, kot je Angola? In ne samo Angolo, tudi Mozambik, del Gvineje, otoke Zelenega rta, torej ozemlje, ki je petindvajsetkrat večje kot njeno,« sem vprašal prijatelje.

»Sistem kolonialnega režima. Ta je tako zverinski, da lahko drži na uzdi milijonske množice.«

»Toda zdaj so v Afriki nastopili drugačni časi. Veliko močnejše države so morale zapustiti bivše kolonije ali pa dovoliti velike olajšave. Zakaj se vendar Portugalska še zmeraj trdno drži v svojih kolonijah?«

»Zdaj se približujemo najvažnejšemu. Govoril bom o Angoli,« je dejal komisar odreda. »Potem ko se je v Angoli začel oborožen boj, se ne bi Portugalci obdržali niti leto dni, če jim ne bi priskočila na pomoč država NATO, ki Portugalski niso dale samo pomoč v orožju, ampak tudi vojaške strokovnjake. Ravno proti tej zvezi se zdaj bojuje naše ljudstvo in naš boj ni lahek. Anglija, ZDA, Zvezna republika Nemčija, Belgija, Holandija in druge države pomagajo Portugalcem dušiti narodnoosvobodilno gibanje. In ne zaradi lepih oči kakega Salazarja, ampak zaradi velikih bogastev, ki jih ima Angola. Dve tretjini investicij za pridobivanje dragih kamnov pripadajo monopolom v ZDA. Pridobili so si tudi že pravice do pridobivanja urana in drugih dragocenih rud. Ali zdaj že čutite zakonitost? Tam, kjer imajo ZDA vodilni položaj v ekonomiki in v izkoriščanju surovin, tam se skušajo obdržati ne glede na načine. Primer Konga je sam po sebi dovolj zgovoren. Razen tega tudi več kot 70 odstotkov proizvodnje kave v Angoli pripada Angolski poljedelski družbi, na katero ima Portugalska le nekaj več pravic kot na Kalifornijo.«

»Zdaj pa,« ga prekine tovariš Lopez, »vedno močnejše vdira v gospodarstvo Angole zahodna Nemčija. Veste, naravnost s komolci odriava svoje tako imenovane prijatelje. Glejte, tukaj v Kimbundu,« pravi in pokaže na zemljevid, »zahodnonemški monopol kupuje velike površine zemlje. Nato jih opremijo tako razkošno, kot bi nikoli ne mislili zapustiti teh krajev.«

»To pa je spet odvisno od nas,« pripomni komisar odreda. »Ko bomo osvobodili Angolo, bo ljudstvo samo odločilo, kaj bomo napravili s temi novimi kolonisti.«

»To je zelo preprosto,« pravi tovariš Titu. »Prav tako bomo napravili z njimi kot s starimi. Vse skupaj bomo pometli iz Angole.«

K nam je prišel partizan. Bil je upehan, videlo se je, da je tekel v hrib. Š težavo je zadrževal sapo in začel raportirati komandirju:

»Tovariš komandir, s točke št. 3 sporočajo, da pelje po cesti motorizirana kolona Portugalcev. V njej je 7 avtomobilov, vojniki imajo strojnice in brzostrelke, približno 150 jih je. Točka št. 3 je kolono spustila mimo. Kakšne ukaze boste dali?«

Komandir se je sklonil nad karto. K njemu se je sklonil še komisar in vsi, ki so stali zraven.

»Zasede pri mostu,« niste umaknili?« je vprašal komisar.

»Se ne.«

»Bi morda udarili tam? Ali je most miniran?«

»Eh,« je rekel komandir in otrl podbradek z dlanko, nekako z obžalovanjem. »Ne bi rad izrabil tega mostu za tako majhen cilj.«

»Koliko časa bomo še morali čakati na velikega? Menda ne bo prišel semkaj Salazar s svojim spremstvom?«

»No, pa naj bo. Tovariš Tomas, zvežite me z odredom tovariša Juniorja.«

Radiotelegrafist, ki je tiho sedel v kotu, je vključil radio. Do nas so prodrli nerazumljivi signali, nekje je prasketala Morsejeva abeceda, tiho je priplavala do nas kot iz drugega sveta tuja pesem. Potem je vse utihnilo, nakar smo zaslišali čvrst glas, kot bi govoril čisto blizu:

»Poslušam vas, tovariš komandir.«

»Tovariš Junior, v vašo smer se premika manjše krdele ovc. Sprejmite jih. V pomoč vam pošljim še nekaj ljudi. Za vsak primer, če mu ne boste kos.«

»Bomo mu! Ali je krdele veliko?«

»Ne preveč. Sedem na petdeset.«

»Tedaj ni potrebno nikogar pošiljati.«

»Dobro. Izvršujtel!«

Oster prasket. Počasi, kot bi nekdo zapiral trudne oči, ugašne zelena luč oddajnika.

»Trebalo bi bilo raportirati štabu,« je rekel komisar.

»Počakajmo, kaj bi hiteli.«

Spet smo se začeli pogovarjati, kot bi se ne zgodilo nič. Ze sem si skušal predstavljati, kako se bo razvil boj pri mostu, h kateremu se bo verjetno že čez nekaj ur pripeljala portugalska kolona.

Slišal sem pripovedovati o Juniorju, komandirju skupine v zasedi. V mojem notesu sem o njem zapisal: »Mlad, hladnokrven, hraber. Veseljak. V partizanski odred je prišel iz šolskih klopi. Bojuje se tretje leto, bil je ranjen. Boleha za tropsko mrzlico.« To so zelo skromni podatki. Po njih je zelo težko narisati portret tega človeka. Toda jaz sem to naredil v mislih in v mojih predstavah zaživi širokopleč, velik mož z brado Fidela Castra.

Čas je tekkel počasi in šele proti večeru je zapiskal radijski sprejemnik.

»Tovariš komandir,« se je zaslišal mladosten, oster glas. »Nalogo smo izvršili in se vračamo v bazo.«

»Lahko poveste kaj bolj točnega?«

»Uničili smo pet ameriških avtomobilov tipa Willys. Ubili smo 32 sovražnih vojakov, zaplenili dve strojnici, 17 pušk, 6 brzostrelk...«

»Toda avtomobilov je bilo sedem!« pravi komandir.

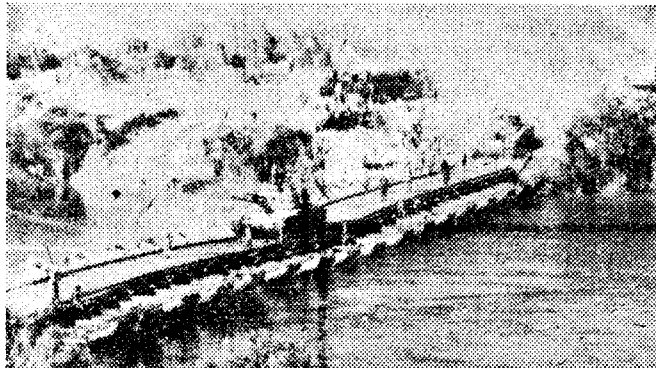
Govornik v oddajniku bolešno vzdihne:

»Posrečilo se jima je pobegniti.«

»Kako to?«

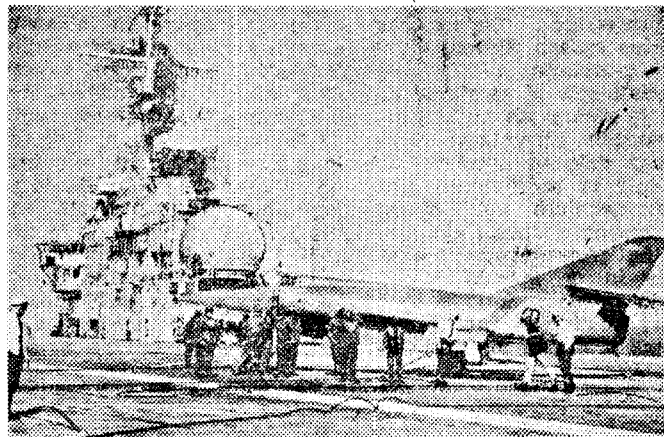
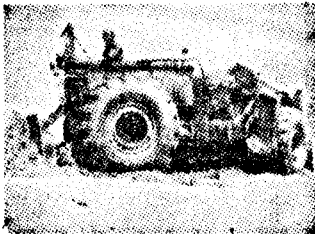
»Dvema zadnjima avtomobiloma se je posrečilo obrniti. Celo mrtve so vrgli ven.«

V BESEDI IN PODOBI

REKE NISO VEČ OVIRA! Sodobna vojaška transportna vozila, oklopni transporterji in tanki ne potrebujejo več mostov. Če pa je kaka reka le pregloboka ali ima blatno dno, so ji na moč zelo hitro premostiti s pontoni, kot to vidimo na zgornji sliki

INŽENIRSKI AMFIBIJSKI TRAKTOR, ki ga vidimo na sliki in ki so ga pred kratkim pretzkusili v Združenih državah Amerike, se odlikuje ne le po tem, da reko ne predstavlja za zanj nobene ovire, temveč ga lahko uporabljajo tudi na najrazličnejša opravila: za prevoze in vleko, pri gradnji cest, kot buldožer itd.

FRANCOSKA VOJNA MORNARICA se bo, kot predvidevajo, do 1970. leta močno povečala. Takrat bo imela že dve letalonosilki, eno nosilko helikopterjev, dve križarki, 40 rušilcev, 21 podmornic, 730 letal in 200 raket raznih tipov. Na sliki vidimo mornariški lovec-bombnik »Etendard IV«

AVTOMOBILISTI

IZLETNIKI

POSAMEZNIKI

SKUPINE

Obiščite
lepo in
zanimivo

NOVO RESTAVRACIJO

V Zadržnem domu v Podljubeju,

ki jo je odprlo Gostinško podjetje

TRŽIČ

AFRIŠKA UNIJA — VELIKA IDEJA

Noben kontinent ni napravil v zadnjih dvajsetih letih tako velikega napredka kot Afrika. Osvobodile so se azijske dežele, neodvisne so postale države velike arabske skupnosti, vendar, kadar govorimo o osvoboditvi, mislimo predvsem na afriško celino.

Na zemljevidu Afrike je danes 36 neodvisnih držav, ko se bo popolnoma osvobodila, jih bo nad 40! To je impozantna številka, a prav ta vzemirja.

Drobitev na majhne državne enote ni v interesu Afrike. Ta drobitev pomeni zakonitev mej, ki so jih začrtali še prejšnji gospodarji, kolonialisti. Te črte so bile potegnjene po poldnevnikih in vzporednikih, upoštevale niso zgodovinskih in drugih momentov, bile so le meje med interesnimi področji evropskih kolonialnih velesil.

Združena Afrika — to geslo so afriški voditelji zagovarjali že po prvi svetovni vojni. Tedaj je bila to samo ideja, ki naj vže srca in mobilizira afriške izobražence za skupno stvar. Nihče ni konkretno razmišljal o njeni uresničitvi. O tem so

Periskop na 46. vzporedniku

razpravljali le v ozkem krogu, na kongresih afriških študentov. Leta 1960 je bila afriška pomlad, večina afriških dežel je razrgala verige kolonialnega sistema. Neodvisnost je postala dejstvo. Vendar se je kmalu pokazalo, da dejanja niso sledila besedam. Proglasitve so bile le deklarativne značaja, le začetek dolgega procesa, ne pa potrditev dejanskega stanja.

Klic »Združena Afrika« odmeva znova vse močnejše; razgibal je afriško celino. Najbolj vnet in prepričan zagovornik te zamisli je bil in je predsednik Gane Kwame Nkrumah. Na nedavni vrhunski konferenci v Akri je predlagal ustanovitev afriške unije. Prvi korak do unije naj bi bil izvršni odbor afriških dežel. To naj bi bil začetek vsafriške vlade.

Nkrumaha so podprli številni delegati. Afrika mora dobiti svojo vlado, svoj parlament, svojo banko. Govoriti mora kot celota — so poudarjali.

Večina na konferenci v Akri je menila, da je za to še prezgodaj. Opozarjali so na to, da so afriške države preveč okupirane s svojimi lastnimi problemi. Med afriškimi deželami ni pravega gospodarskega sodelovanja, ni železniških in cestnih zvez. Če hoče, recimo, predsednik Nigerije telefonirati prezidentu Gane, gre pogovor preko Londona. Direktne telefonske zveze ni.

Dežele francoskega govornega področja imajo ustavo po francoskem modelu, bivše angleške kolonije so obdržale še veliko angleških institucij. Namesto ene Afrike imamo pravzaprav več Afrik. Kongoska kriza je ta prepad še poglobila. Namesto da bi združila afriške dežele v eno fronto, jih je le razdelila. Hladna vojna je prodrla tudi v Afriko.

Za vpliv na tej celini se bore tri države. Najprej imamo konfrontacijo med Ameriko in Kitajsko. Druga konfrontacija je med Ameriko in Sovjetsko zvezo. Ta se odvija v okviru koeksistence dveh političnih in gospodarskih sistemov.

Ta borba ni v interesu afriških držav. Res je, da imajo afriške dežele koristi od tega tekmovanja in da prejemajo pomoč z vseh strani. Tako lahko spretno manevrirajo. Toda ta igra ni v interesu afriških držav.

Nkrumah meni, da bi morala Afrika nastopati kot enota, le tedaj bi bila lahko kos velikim blokom. Afrika je potencialno zelo bogata celina. Tu so velike vodne energije Nila, Konga, Zambezija, Nigra. So velikanski kompleksni gozdov, neizčrpani rudni zakladi, je bogat živinski fond. Toda to bogastvo se praktično sploh ne izkorišča ali pa je še v rokah belcev.

Predsednik Gane se zavzema za politično sodelovanje afriških dežel. To bi se najlaže organizirali. Restavil bi nekakšno vsafriško vlado, ki bi govorila v imenu 300 milijonov Afričanov. Ta vlada bi lahko govorila z vesilami Zahoda in Vzhoda kot enak z enakim. Njen glas bi morali upoštevati od Washingtona do Moskve in Pekinga.

To so zelo veliki načrti. Tudi dežele Latinske Amerike so pripravljale ob svoji osvoboditvi federacijo. Veliki osvoboditelj Simon Bolivar — po njem se tudi imenuje Bolivija — je gorel za to idejo. Zrtvoval je vse svoje življenje zanjo. Moral je ugotoviti, da je njegov veliki sen neuresničljiv.

Gana, Gvineja in Mali so pred leti ustanovile federacijo, vendar ta ni pokazala velike življenjske sile. Imela je le lepo pročelje, dejanskih rezultatov ni bilo. O tej federaciji so se zmenili šefi treh držav, to pa je bilo tudi vse. Federacija je bila dejansko mrtva beseda.

Kljub neuspehu se prav predsednik Gane zdaj zavzema za še širšo federacijo — afriško unijo. Seveda te besede ne smemo vzeti dobesedno. Unija je mišljena predvsem kot ideja.

Za zdaj so drugi problemi bolj pereči. Na afriškem vrhu v Gani so vsi govorniki to jasno povedali. Še vedno živi nad 30 milijonov afriškega prebivalstva v kolonialnem sistemu. Največ črncev je v Južni Afriki, najbolj pereče pa je vprašanje Rodezije. Tu živi 4 milijone črncev, oblast pa je v rokah belcev, ki jih je komaj 250.000.

Najprej osvoboditev, nato združitev — poudarjajo afriški voditelji. Afriške države so na konferenci v Akri pred vsem svetom slovesno izjavile, da v Rodeziji ne more biti druge rešitve kot afriške. Se pravi, da bela manjšina ne more vladati večini — črncem. To bi bil stari kolonializem, to bi bila negacija vsega zgodovinskega razvoja.

Anglija se je morala po vojni umakniti iz cele vrste dežel, iz Indije, Sueškega prekopa, morala je iz Kenije, čeprav so imeli angleški farmarji in trgovci praktično vse niti te devetmilijonske države v svojih rokah. Zgodovina ni bila na njihovi strani.

Tudi v Rodeziji mora obveljati načelo: en človek en glas. Ne more manjšina govoriti v imenu večine, to bi bil povratek v srednji vek. Črnci pričakujejo zato, da bo rodezijsko vprašanje rešeno v afriškem duhu. Afriške države so zagrožile, da bodo v nasprotnem primeru likvidirale svoje vloge v angleških bankah, nekatere, med njimi najprej Tanzanija, pa so celo napovedale, da bodo izstopile iz Commonwealtha. To bi bil hud udarec za London, Commonwealth bi se začel krhati.

Belci Rodezije bodo morali pač razumeti, da zgodovina ni na njihovi strani. V Afriki naj imajo besedo Afričani! Francozi so šli iz Afrike, v Alžiriji jih je bilo nekdanj milijon, zdaj jih je le še 100.000. Bivše angleške kolonije so se osvobodile. Belci v Rodeziji lahko z raznimi manevri še obdržijo svoje privilegije, toda nekega dne se bo tehtnica nagnila na stran črncev. Morali se bodo posloviti od Afrike.

Ko bo Afrika popolnoma osvobojena, tedaj pa bo prišel čas za razpravo o afriški uniji. Tedaj bo ta ideja naenkrat postala velika materialna sila. M. O.

Poslovilna pisma za svobodo ustreljenih

V naravnost razkošni opremi, ki jo je zasnoval Janez Vidic, je pri mariborski založbi OBZORJA izšla zajetna, skoraj sedemsto strani obsegajoča knjiga s tragično dokumentarno vsebino: s poslovilnimi pismi za svobodo ustreljenih v okupirani slovenski Stajerski. Knjigo sta ob dvajsetletni osvoboditve pripravila Muzej narodne osvoboditve v Mariboru in Muzej revolucije v Celju ob sodelovanju širšega uredniškega odbora in glavnih urednikov Milana Zevarta in Staneta Terčaka. Uvodno besedo je napisal Milan Zevart, ki pojasnjuje, kako je prišlo do te izdaje. Muzej narodne osvoboditve in Muzej revolucije v Celju sta pri zbiranju in ohranjanju gradiva za zgodovino naše narodnoosvobodilne borbe iskala tudi poslovilna pisma tal-

cev. Zlasti intenzivno sta oba muzeja zbirala še neznan poslovilna pisma v zadnjih dveh letih. Pisma, ki so bila zbrana v prvem obdobju, sta muzeja posredovala za knjigo Pisma na smrt obsojenih, ki jo je uredil Franček Saje. Priprave za razstavo V spomin talcem, ki jo je Muzej narodne osvoboditve v Mariboru pripravil leta 1963, pa so zahtevale pospešeno zbiranje in proučevanje gradiva o talcih. Tako sta muzeja zbrala večje število dotlej še nezanih pism talcev, med njimi največ poslovilnih. Ob pripravah za razstavo pa je bilo ugotovljeno, da je mogoče odkriti še več pism. Tako se je rodila ideja za knjigo, ki naj bi posredovala javnosti zadnja pisma talcev, ki so bili ustreljeni v okupirani slovenski Stajerski.

Oba muzeja sta pri svojem sistematičnem iskanju našla nad sto nezanih pism in tako zbrala obilo gradiva za knjigo, s katero se ob dvajsetletni osvoboditve sedaj spominjamo tistih, ki so se med prvimi vključili v osvobodilno gibanje, in to v pokrajini, kjer se je le-to razvijalo v izredno težkih razmerah. Knjiga prinaša le poslovilna pisma tistih, ki so bili ustreljeni na ozemlju slovenske Stajerske v času nacistične okupacije. Objavljena so po izvirnikih, ki jih hranita celjski in mariborski muzej ali pa so jih za objavo posredovali svojci. Le v nekaj primerih so pisma objavljena po overjenih prepisih. Ob vsakem pismu je

objavljen tudi kratek življenjski opis avtorja z njegovo fotografijo, tako da dobi bralec še bolj neposreden stik z vsebino pisma. Tekst pisma sam pa je objavljen v originalni obliki brez vsakih popravkov. Ker je število talcev v primerjavi s številom poslovilnih pism mnogo večje, se je uredništvo odločilo, da v knjigi objavi imena vseh talcev, ki so bili usmrčeni na slovenskem Stajerskem in katerih usmrtnice je okupator javno razglasil. V knjigi pa je objavljen tudi precej faksimilov poslovilnih pism in okupatorjevih razglasov o streljanju talcev. V svojem uvodu pa razpravlja avtor tudi o usmrtnicah, ki niso bile nikjer razglašene, in poskuša ustvariti čimbolj popolno podobo o številu talcev ter o kraju in času njihove usmrtnice.

Knjiga poslovilnih pism je pretrajši dokument osvobodilnega boja, pa tudi veličasten spomenik tistim, ki so padli za zmago nad fašizmom. R.

»BURSAČ« JE PREVEDEN V ROMUNŠČINO

V Romuniji so prvič natisnili delo Branka Copicja »Doživljaji Nikolettine Bursača«, ki sta ga prevedla iz srbohrvaščine M. Sevastas in V. Vescu. Po oceni časopisa »Pravda«, ki izhaja iz srbohrvaščine v Temišvaru, je prevod romunske verzije »Bursača« prav tako zanimiv kakor originalno delo.

Anton Zepnik: Gotob miru

Za mir in prijateljstvo med narodi

Med številnimi proslavami ob 20. obletnici Organizacije združenih narodov je vzbudila največjo pozornost slovenske in nemara tudi jugoslovanske javnosti proslava v Slovenjem Gradcu, ki se je začela v nedeljo, 24. oktobra, z otvoritvijo razstave mladih jugoslovanskih likovnikov, mladinskim zborovanjem in kvalitetnim kulturnim programom. Za uspešne prireditve zasluži Slovenj Gradec vse priznanje.

Ogledali smo si razstavo, na kateri je zastopanih nad 70 jugoslovanskih likovnikov. Razstavljena dela so uglášena na temo mir in sodelovanje med narodi: nekatera bolj, druga manj zgovorno opozarjajo gledalca na grozote vojnega razdejavanja in ga spominjajo na blaginjo miru; nekaj je med razstavljenimi deli tudi takih, ki zaradi pretirane modernistične

nega izraza ne povedo ničesar, vsaj preprostemu človeku ne. V celoti pa je razstava vendarle močan ključ humanih idej in plemenitih hotenj, namenjen zlasti mladih generacijam.

Kako močan odmev je zbudila razstava, nam pove vpisna knjiga, ki je popisana z imeni ljudi najrazličnejših poklicev.

V uvodu h katalogu te razstave je predsednik občinske skupščine Slovenj Gradec Franc Razdevšek med drugim zapisal: »Mir, humanost in prijateljstvo med narodi je geslo te pomembne razstave... Kaj ni lepo, da je pobudo dala prav mladina? Mladi torej že čutijo, da je za temi čudovitimi besedami skrita usoda človeštva in da je treba vedno bedeti na dem, da te besede ne zbledijo, ampak da bodo prav v Združenih narodih vedno prisotne in pomembne.«

F. S.

Karel J. Beneš: »Ognjeno pismo«

Pisatelj Karel Josip Beneš sodi med najpomembnejše sodobne češke pisatelje. Doma je iz Prage, kjer se je rodil leta 1896, po poklicu pa je profesor. Po vojni se ukvarja predvsem s pisateljevanjem. Po nacistični okupaciji Češkoslovaške se je vključil v ilegalno odprniško gibanje in bil že leta 1941 zaprt. Septembra 1944 je bil pred nacističnim sodiščem v Dresdenu obtožen veleizdaje, vendar kljub zahtevi tožilca ni bil obsojen na smrt, temveč na sedem let zapora. To je prešel v raznih taborniških in kazniliščih, pred koncem vojne pa so ga skupaj z mnogimi drugimi jetniki odgnali na Bavarsko, kjer je po več sto kilometrov dolgem pohodu smrti doživel osvoboditev. Zato je mnogo svojih del zajel prav iz dogodkov med vojno, nekatera med njimi pa so celo avtobiografska.

Karla J. Beneša pri nas je poznano, saj imamo že dve njegovi knjigi prevedeni v slovensčino. Dve kraji deli pod naslovom »Past«, je izdala založba Borec, roman Čarobni dom pa založba Obzorja. Pri tej je zdaj izšel tudi slovenski prevod romana Ognjeno pismo, ki je izrazito avtobiografsko delo. Snov zajema iz zadnjih dni vojne in prvih dni svobode. Pisatelj nam najprej predstavi skupino bivših čeških zapornikov, med katerimi je tudi pisatelj sam v osebi Antonia Belde. V majhnem bavarskem kraju z nestrojnostjo pričakuje vesti iz Prage, kjer Nemci nočejo položiti orožja in groze z uničenjem. Zato hpečo organizirati hitro pomoč domovini in čimprej doseči vrnitev vseh zapornikov. Ker pa so Američani gluhi za njihovo sodelovanje, se skupina sama odpravi na Češko. Doživlja štiri predstavniki nekdanjih zapornikov v komaj osvobodjeni domovini opisuje pisatelj v pretežnem delu romana, v katerem pa stoji v ospredju vendarle lik pisatelja samega in najbolj bližnj član njegove družine. Eden izmed njih, tiskarnar Karoche, je postal po osvoboditvi žrtev človeka, ki si je hotel prilastiti njegovo premoženje in prikriti svoje grehe. Vtihnopol se je v narodnoosvobodilni odbor in tam odločil, dokler ga niso prav z Antoninovo pomočjo razkrinkali. Roman zaključuje zanesen opis začasnih obve porušenih Skodove tovarne v Plzni, ki so jo Američani nekaj dni pred koncem vojne izravnali z zemljo.

Roman Ognjeno pismo je zanimiv predvsem zato, ker opisuje razmere med češkimi zaporniki v

SLIKE IZ NOB V VZHODNEM BERLINU

Vzhodnem Berlinu so pred kratkim odprli razstavo jugoslovanskih slik o narodnoosvobodilni vojni Jugoslavije. Na tej prvi razstavi v NDR je razstavljenih 148 umetniških slik s tematiko iz NOB 38 jugoslovanskih slikarjev.

RAZSTAVA IN ZBIRANJE DOKUMENTACIJE

Med 13. in 23. oktobrom je bila v Novi Gorici v avli upravne stavbe razstava »Prekmorci«, nakar so jo prenestli v Tolmin. Organizator razstave je bilo občinsko predsedstvo ZB.

Goriški muzej bo še letos prevzel vse dokumente, ki se nanašajo na prvi in II. A. prekmorsko brigado in pevski zbor »Srečko Kosovel«. Prva brigada ima domovlj v Ajdovščini, četna pa v Novi Gorici, pevski zbor pa je pod patronatom Lesno-industrijskega podjetja v Ajdovščini.

Pri zbiranju podatkov za knjigo »Prekmorci« se je ugotovilo, da imajo posamezniki doma še precej dokumentov in fotografij, pa tudi predmetov, ki bi zaslužili svoj prostor v muzejskih depojih. Našli so celo sezname borcev, ki pomenijo dokumente velike važnosti.

Doslej so v novogoriški občini ugotovili 125 borcev prekmorskih brigad pa se kljub temu še vedno kdo najde, ki se prijavlj ali pove za drugega. C. Z.

Nemčiji neposredno po osvoboditvi in razmere v osvobodjeni Češki v prvih tednih po koncu vojne. Je to tudi precej obsiren tekst in zato morda malce prebogavek, ne moremo celo bolj razpršeni in ne toliko notranje dinamični, da bi bralec zagrabil. B.

Naše vrste se redčijo

Ze septembra so v osrčju Haloz položili k zadržanju pisku zaslužnega heta Stefana Bufena in domače »Kroškega Stefa«, starega 83 let. Bil je vojak v prvi svetovni vojni. Vrnil se je bolehen, vendar je kljub težavam kljuboval in obdeloval svojo kmetijo visoko nad Zetalami.

Pri njem so partizani spomladi 1944 skopali pod skednjem bunker, ki jim je služil za skladišče orožja in streliva. Pri njem je bila tudi stalna zveza med partizani v Halozah in na Pohorju.

Marca 1945, torej nedolgo pred osvoboditvijo, so nenadoma pridrli h Kroški domačiji Nemci. Tam so bili trije za boj skoraj nesposobni partizani. Eden je bil ranjen, drugi je bil ameriški letalec, ki je čakal na zvezo, da bi potovlal dalje proti osvobodjenemu ozemlju, tretji pa pobegli sovjetski vojni ujetnik. Toda kljub temu so ti trije sprejeli boj. Padel je neki nemški vojak, drugi pa so se umaknili. Tedaj so tudi trije partizani izkoristili prilžnost in se umaknili v gozd. Stefan je vedel, da bodo najbrž Nemci prišli za večjo silo nad njegovo domačijo, zato se je tudi sam z družino umaknil. Res so prišli že naslednji dan, posestvo izropali, nato pa so se vrnili v svoje utrdb.

Po vojni je bil Kroški Stef, kot so ga imenovali, za svoje delo odlikovan z Redom zasluze za narod III. stopnje.

Umrl je nenadoma, saj je neka dni pred smrtjo še spravljal travnikov jesensko krmo.

Franjo Hovnlj

Slovo od Kranjčevega strica

Dne 14. oktobra smo se za vedno poslovili od Franceta Lužarja, po domače Kranjčevega strica iz Nove vasi na Blokah. V 86. letu starosti je prenehalo bitti srce zavednega slovenskega rodoljuba in zvestega borca za narodne in človekove pravice.

Franc Lužar se je najprej izkazal kot ustanovitelj in voditelj gasilske enote na Blokah, kateri je povečeval nad 40 let. Lep razvoj in uspehi bloškega gasilstva so nerazdružno povezani z njegovim imenom. Bil je tudi med organizatorji in ustanovitelji združenega mekarstva zelo aktivno je sodeloval pri graditvi vodovoda itn. V vse te akcije je vnašal napredna stališča.

Povsem je razumljivo, da je mož s takimi stališči in lastnostmi kmalu po okupaciji Jugoslavije našel pot v vrste aktivistov Osvobodilne fronte. Ze leta 1941 je postal sekretar

okoljsnega odbora OF. Toda njegovo delo ni ostalo skrito okupatorju in domačim izdajalcem, katerim je kmalu postal trn v peti. Ti sovražniki so poskušali onemogočiti gasilskemu društvu nadaljnje akcije s tem, da so do temelja požgali in razdejali gasilski dom z brigadnimi in vso opremo vred. To je bil za Kranjčevega strica in njegovo društvo hud udarec, vendar pa ni prenehal z aktivističnim delom. Zasedoval so ga in preganjali, jeseni 1942 pa so ga skupaj z ženo aretirali in zaprti ter poslali v internacijo, njegovo domačijo pa so izropali.

Po prenehanem trpinčenju in lakoti v italijanskem zaporu in tabornišcu v Gonarsu se je vrnil domov in nadaljeval aktivistično delo. In spet so ga zasledovali in preganjali. Umikal se je na osvobodeno ozemlje in se zopet vrnal v svoj kraj. Trpel je, toda ni se ponizal. Ostal je ponosen in pravičen, doleden svojim načelom.

Po osvoboditvi se je takoj vključil v delo za ponovno graditev gasilskega doma in obnovo dela gasilskega društva. Tudi za elektrifikacijo Bloške planote ima mnogo zaslug.

Zadnja leta svojega življenja je Kranjčev stric preživel tiho in skromno na svoji domačiji. Umrl je v Ljubljani kjer je tudi pokopan. Ob odprtjem grobu so se od njega poslovili predstavniki Združenja borcev NOB in bloških gasilcev kakor tudi mnogi njegovi prijatelji. Med številnimi odlikovanji, ki jih je Kranjčev stric prejel za svoje požrtvovalno delo, je na spominskih blazinah blestel tudi Red za narodne zasluze s srebrnim vencem.

STANE KOTNIK

MEBLO

IZDELUJEMO:

kvalitetne, praktične, ekonomične in sodobne spalnice, visoke garderobne omare, visoke omare — pisalnice, posteljne vložke »Jogi«, kavče in fotelje.

Vse naše izdelke dobite v trgovini tovarne »MEBLO«, v Novi Gorici in v vseh boljših trgovinah s pohištvo v Jugoslaviji.

Vabimo interesente na ogled našega programa za leto 1966, ki bo razstavljen na Lesnem sejmu, od 12. do 20. novembra 1965 in to v prostorih Gospodarskega razstavišča v Ljubljani.

TOVARNA POHIŠTVA
NOVA GORICA

Sobno in kuhinjsko pohištvo, šivalne stroje, podoliti, stragulo, linolej, polivinil in vse drugo za opremo stanovanj boste najugodnejše kupili v novi trgovski hiši »NAMA« - Ljubljana

Miodrag Tripković NOČ OBRAČUNA

— In vi, osli, ste ubogali! — je zatulil major.

— Niso vsi, gospod major. Prvi jih ni ubogal narednik Hinnermann, za njim pa tisti čefnik, ki nas je vodil. Videl sem, kako sta se oba kot na povelje stresla skozi zrak in se obrnila proti temu glasu, ki nas je presenetil. Zal je odjeknil dolg rafal in nista se več premaknila... Dva moja tovariša sta pozabila na tiste tri oborožene bandite pred nami. Prebila sta se skozi živo mejo in zdrvela čez travnik proti gozdu. Toda že po desetih metrih ju je rafal iz kotlince podrl na tla... Znova smo zaslišali za hrbiti: »Odvrzite orožje, drugače ne bo nihče preživel.« — Tu je vojak za hip umolknil. Gledal je naravnost majorju v vedene oči, ko da išče razumevanja. — Vsi so odvrgli orožje, gospod major, pa sem še jaz odložil svoj šmajser.

— In koliko jih je bilo? — se je oglasil Edschmidt bojazljivo.

— Nam za hrptom deset do dvanajst oboroženih in še tisti trije, ki so ležali v kotlinici na travniku.

— Bedaki! — je besnel major. — Vsi skupaj bi se morali postaviti sovravniku po robu. Dvakrat več vas je bilo, pa še šmajserje ste imeli.

Ranjenec je molčal. Zaprl je oči in izkoristil ta von Kempferjev izbruh, da bi si opomogel od vznemirjenja, ko se je spomnil na hude trenutke, in da bi zbral moči.

— Naprej! Naprej! — je besno ukazal major.

— Zvezali so nas po tri, enega k drugemu, in nas vodili več kot dve uri skozi gozd, prek kamenja, potokov in travnikov... Morda je bilo okrog polnoči, ko smo se spustili v dolino in pred sabo zagledali tu pa tam luči v hišah in zaslišali lajež vznemirjenih psov. Toda nismo šli v vas, temveč smo pred njo zavili na zelo strmo kamnito pobočje, kjer je bilo vsaj ob vznjoži opaziti samo tu in tam drevo ali grm... Vzpon ni bil lahek in je trajal več kot eno uro. Čim višje smo šli, tem bolj gost je postajal gozd in vse večje so bile kamnite klade, razsute povsod naokrog.

Znova je za kratek čas obmolknil, da bi ublažil pospešeno dihanje. Dušilo ga je in vsak stavek je bil pretrgan.

Major je živčno kadil že tretjo cigareto in otrpel, ko da bi ohromel, čakal nadaljevanja odisejade.

— Sredi kamenja in gozda smo zagledali kočo, nad katero so se strmo dvigale pečine in se skoraj nagibale nanjo.

— Koča! — Besedo je bil pridružen, izgovoril Edschmidt.

— Edschmidt, ne moti... Nadaljuj!

— Bolje so zategnili vrvi, s katerimi smo bili zvezani in nam ukazali, naj posedemo pred kočjo. Zunaj so ostali trije stražarji, oboroženi z našimi šmajserji, drugi pa so odšli noter. Tako smo budni presedeli vsi noč... Preden je vzšlo sonce, so banditi prišli iz kočje. V vasi globoko pod nami je bilo slišati živino, lajež psov in kdaj pa kdaj človeški glas.

Obraz poročnika Edschmidta je postajal vse bolj bled in živčen. Končiki ustnic so mu trzali, z vekami pa je jel vse pogosteje mežikati. A oči drugih dveh mož so bile uprte v vojaka in nobeden ni opazil spremembe na poročnikovem obrazu.

— Okrog nas so se zbrali banditi. Poleg nekega velikega moža štiridesetih let z bujnimi, pozornost vzbujajočimi brki, ki je verjetno poveljeval bandi, je stal neki fant. Ko je spregovoril v nemščini, sem ugotovil, da nam je on prejšnjo noč ukazal, naj odvržemo orožje in dvignemo roke... To pot nam je povedal, da nas je njihovo sodišče obsodilo na smrt zaradi zločinov, ki smo jih zagrešili prejšnji dan v vasi, in tistih, ki smo jih storili v njihovi domovini, odkar smo vdrlj vanjo. Potem...

Edschmidt je skoraj poskočil s stola. Njegov glas je postal hripav, ko je dejal:

— Kako je ta fant govoril nemški?

— Kot vi in jaz, gospod poročnik.

— Edschmidt, če ga še enkrat prekinete, vas bom odstranil. Ali je važno, kako je ta bandit govoril nemški?

— Muči me strahoten sum, gospod major, — je rekel poročnik preplašeno.

— Obdržite ga, hudiča, zase in nas ne mučite, — je zavpil major in izbulil oči. — Ti pa, zaboga, nadaljuj malo bolj hitro.

— Bilo nas je približno toliko kot njih, — je nadaljeval vojak. — Razvezali so nas in nam ukazali, naj slečemo obleko in se sezujemo... Nato so si razdelili naše stvari; eden je oblekel hlače, drugi samo bluzo... Tako smo še mi oblekli stvari, ki so jih oni slekli. Kar je ostalo, so nam vzeli, nas pa znova zvezali in odpeljali v kočjo. Vrata so zaprli... Malo kasneje, ko sem se s tistima dvema, ki sem bil z njima zvezan, dvignil, sem zagledal skozi okno nekaj oboroženih stražarjev.

(NADALJEVANJE)

PISEM SE PRAZNIK...

FERDINAND PRAZNIK iz Preboida v Savinjski dolini se je rodil pred štirinsedemdesetimi leti. Njegov oče je bil bolan in je imel premalo zemlje, da bi redila tudi otroke. Štirinajstletni Ferdinand je povezal culo in šel po svetu s trebuchom za kruhom: bil je hlapec bogatega kmeta, šel je čez hrib v rudarske Trbovlje, od tam jo je mahnil v Nemčijo, kjer pa ni dolgo zdržal. Spet se je vrnil v domovino: zadel je puško na ramo in postal avstrijski vojak.

Moral je na rusko fronto in kmalu spoznal, kaj prinaša vojna. Bil je ranjen v nogo in tak je prišel v rusko ujetništvo; odpeljali so ga v prostrano Sibirijo.

Kot ujetnik je spoznal ruskega kmeta, ruskega delavca, ruski narod, ki je prekinjal vojno in vladajočo gospodo.

Potem je prišla oktobrska revolucija, krvavi boj za pravico, ki je sgrabil tudi njega samega, ga potegnil v krvavi vrtilnici: bil je konjovec, partizan, bolničar, bореc z rdečo zvezdo na kapi — postal je boljševik. V bojnih vrstah je srečaval Hrvatе in Srbe, Bolgare, Romune in Madžare, pa tudi Nerhce in Avstrijce. Doumel je, da v boju za pravico zatiranih ni državnih meja.

Vojna je bila končana, v Rusiji so zmagali boljševiki. Bell general in maršali so spet zbrali armade, ki naj bi uničile Leninovo rdečo armado. Spet se je vnel boj in spet je bil Praznik vojak, z idejo socializma v srcu.

In ko je bil krvavi boj končan, je ostal v Rusiji še nekaj let. Spoznal je vse to nemirno življenje, ki je zraslo iz neštevilnih žrtev. Doumel je, kaj pomeni zatiranec prava svoboda in kako si zatirani znajo graditi novo življenje.

Potem pa se je vrnil v domovino, v svoj rodni kraj, prepričan, da si bo ustvaril novo življenje. Doživel je za veliko razočaranje. Dela zanj ni bilo nikjer, delodajalci so mu pred nosom zapirali vrata in večkrat je slišal besedo: boljševik.

Ker kruha ni našel doma, se je odpravil po svetu; najprej v Avstrijo, potem v Nemčijo, Nijer in vrzdral. Nekaj ga je sililo v domovino. Spet se je vrnil, so zapolnil kot rudar v Trbovljav. Tam pa je kapitalist imel glavno besedo. Pokazali so mu hrbet, rekoč: »Taki ne maršamo! In kaj zdaj? Brez kruha ni moč živeti. In mlad je še, ustvariti si mora življenje. Moral je nazaj v tujino.

prodajati žulje tujcu, ki ni poznal usamljenja.

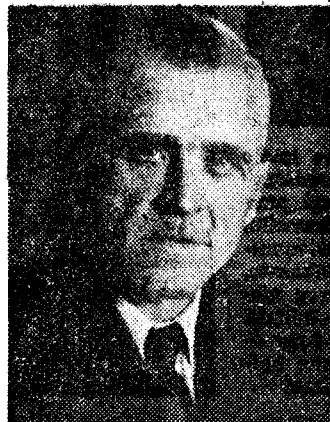
In Ferdinand se je ironično smejel: Pišem se Praznik, moje življenje pa je en sam delovni dan. Nato pripoveduje naprej:

Ko je izbruhnila državljanska vojna v Spaniji, je bil v Belgiji. Beseda — revolucija — mu zdaj ni bila neznan; njeno kal je nosil iz Rusije. Spet je pogrnal. Zbrali so se vsi tisti, ki so želeli izkoristiti ljudstvu pomagati, in rekli: Pojdimo!

Mnogi mislijo, da je bilo to početje zgolj pustolovščina. Motijo se. Ti ljudje so vedeli, kdo so španski fašisti in zakaj hočejo uničiti ljudsko armado. Teptani so zahtevali pravico, njim je bilo treba pomagati.

Praznik pripoveduje:

»Imeli smo svoj komite, ki je zbral podatke o prostovoljcih za Spanijo. Bil sem med prvimi, saj sem krivico čutil tudi na lastnem hrbtu. Sredi oktobra 1938 sem bil

obveščen, da se moram pripraviti na odhod. Dan odhoda je kar kmalu prišel. V skupini, kjer sem bil jaz, je bilo 12 Slovencev, 3 Delmatincev, 1 Bosanec, 4 Čehi, 6 Poljakov in 2 Nemca. Odšli smo.

Tudi na potovanju smo imeli težave. Prili iz Belgije prek Francije v Spanijo ni bila preprosta stvar. Prišli so policaji na vlak in nas aretirali, zahtevali, naj se vrnemo, od koder smo prišli. Vendar smo bili trdoživci, tako da smo le prišli do Pariza. Tu smo našli komite, dobili vse potrebno in kmalu spet sedli na vlak. V bližini meje je bilo treba izstopiti in se odpraviti dalje peš. Plazili smo se kot duhovci v temni noči, tesno drug ob drugem, da ne bi izgubili sledi. Končno smo prišli čez mejo in se krepko oddehali. Prišli smo v Port Bou.

Sli pa smo kmalu naprej. V vasi Fastungo smo doživeli pravo slovesnost. Ljudje so nas pogostili, sprejeli medse, bili smo njihovi.

Od tu smo potovali z avtobusi, saj nas je bilo kar precej, in po nekajurni vožnji prišli v Figueras. Tu so nas prav tako prijateljsko sprejeli in nam dali prenočišče v mogočnem srednjeveškem gradu, pravi trdnjavi. Oglel sem si del teh debelih zidov, bil sem v temnih ječah globoko pod zemljo. Tu so bile debele vetrige, prikovane k steni z velikanskimi obroci, ki je bil v živo skalo zalit s svincom. Za hip sem obstal in pomislil: Morda so fašisti še pred nedavnim tu ubijali in mučili ljudi! Saj so fašisti še hujski od nekdanjih fevdalcev. O, sramota dvajsetega stoletja!

Iz sanj o preteklosti me je zbudila trobenta, ki je klicala v zbor. Čez eno uro smo bili že vsi narejeni za odhod; takoj smo krenili na pot: čez Barcelono v Valencio in naprej v Albacete, kamor smo prišli še v pravem času, da so nas vključili v Prvo internacionalno brigado, pod poveljstvom generala Klebra, ki se je v novembru proslavil kot branilec Madrida...

In spet se naš Praznik zresni in nekam utišano reče:

»Tolki smo se kot levi in žrtve so padale, padale... Mnogi smo bili ranjeni, a srčne rane so bile še hujske. Videli smo ves naš propad in zaman je bilo prelje na potoke krvi... Vatikan, Mussolini in Hitler so žrtvovali vse, samo da bi obvarovali fašizem, največje zlo našega stoletja...«

Spet sem se vrnil v domovino, a zdaj ne več nesrečen. Končana je bila druga svetovna vojna, revolucija je tudi doma opravila svoje. A vedel sem, da je pred nami še ena revolucija — izgradnja socializma — in takoj sem se vanjo vključil, pomagal po svojih močeh, dokler je bilo v meni še vsaj malo moči. Ni mi žal; saj sem gradil tudi sebi streho nad glavo, gradil naš skupen dom... Zdal je moj rodni kraj ves spremenjen, vse novo, drugačno. O, če pomislim, kako je bilo nekdanj, kako sem se pehal za kručem. Lepi dom imam in čeprav sem ves zmručen, bolen, mi je pri srcu toplo, saj boj, ki smo ga bili, ni bil zaman...

Ferdinand, naj ti bo večer življenja res praznik!...

Drago Kumer

Pametni kuncel. Nizozemski vrtnarji so se nedavno v nekem rastlinjaku na dokaj nenavadnem način znebili plevela. V rastlinjaku, v katerem so rasti paradizniki, so spustili kunce ter se lahko pobahali z nenavadnim uspehom: kunci so temejito izžrebili ves plevel; paradiznikov, niti ne zelenih sadežev, pa se ni so dotaknili. Čez nekaj časa je plevel znova zrasel, pa tudi paradizniki so že zoreli. Tedaj so vrtnarji znova spustili v rastlinjake kunce, ki pa so to pot pri priči segli po lepih rdečih plodvih...

S kljuke in klina

«Kénome». Po veliki aferi — tihotapstvu cigaret, pri katerem so sodelovali tudi (menih) — je neki turist vprašal italijanskega vodnika: »Kje je najbližja trafikak?« Vodnik mu je odgovoril: »Oh, blizu, prav blizu, v prvem samostanu na levi strani te ulice.«

Preizkušeni nasvet. Nemški novinar Walter Fink pravi v neki koseriji: »Ne posojajte knjig nikomur, ker jih nihče ne vraca. Jaz npr. imam v svoji knjižnici samo še knjige, ki sem si jih izposodil pri drugih.«

Težave ameriške diplomacije. Pariški «Monde» takole komentira vlogo ameriške diplomacije v zvezi z ameriško agresijo v Vietnamu: »Ameriškim diplomatom je zdaj nedvomno precej težko govoriti z visokega plevela o metodah totalitarnih vladavine.«

Jasnovideci. V Lyonskem časniku «Progress de Lyon» je bil nedavno objavljen takle oglas: »Iz nepredvidenih razlogov je Zdrženje jasnovidec sklenilo odložit za nočjo napovedani sestanek...«

Obetavna napoved. Neki britanski članek je napisal v «Guardianu»: »Vojna v Vietnamu verjetno ne bo trajala dolgo. Utegne se zgoditi, da bomo do konca tega leta dočakali konec vojne in premirje ali pa da bomo pokojni ter tega ne bomo dočakali.«

Prizadevnost. Češkoslovaški humorist Vajda takole karakterizira nekega močno prizadevnega partija: »Tako je discipliniran, da plačuje članarino celo od — po neverjetnega denarja...«

Invalidi umetniki razstavljajo

Pri klubu vojaških vojnih invalidov v Beogradu že nekaj let deluje skupina umetnikov invalidov, ki organizirano razstavljajo svoja dela. Imajo tudi lastno galerijo v klubu, prirejajo pa razstave tudi v tujini. Pred dobrim letom so razstavljali na Poljskem.

Sedanja njihova razstava slikarskih in kiparskih del v domu JLA v Beogradu je zelo zanimiva. Na njej so s svojimi umetniškimi deli zastopani kipar Matija Vuković, kiparka Vida Jocić, slikar Branko Omčikus, dalje Ivan Cvjetko, Milan Cmelčić, Danilo Bošković, Ilija Kolarević, Vojteh Bratuša, Momčilo Vujisić, Toman Brajović, Mileta Vitorović in Marinko Benzon.

Ta razstava pomeni pregled v okviru likovne sekcije pri dolgoletne aktivnosti skupine Klubu vojaških vojnih invalidov umetnikov, ki delajo v Beogradu.

Posameznikom in organizacijam ZVVI, ZB in ZROP priporočamo izlete in odih v Bohinju v Stari Fužini, kjer se nastanite in hranite v

restauraciji »TRIGLAV«

- z depandanso »LOVEC« v Stari Fužini in
- gostilno »PRI HRVATU« v Srednji vasi

Pozimi odprto, centralna kurjava — žičnice, vlečnice. Za obisk se priporoča gostinsko podjetje Stara Fužina.

MILE PAVLIN EVGEN SAJOVIC JURŠIČ BATALJON

73. Zašli smo in namesto da bi napadli opolnoči, smo napadli zjutraj. V majhni vasi so imeli Nemci štiri topove. Naš bataljon je udaril v vas, oni drugi pa na topove. V nekaj minutah smo opravili. Razstrelili smo nekaj voz streliva in zaplenili nekaj malega orožja ter hrane. Zasedo nad vasio smo presenetili v spanju, ko so sedeli okoli ognjina in se greli. Toda Nemcev je bilo mnogo več, kot smo mislili. Najmanj tisoč jih je navallilo na nas, ki nas je bilo vsega skupaj ne več kot sto. Povrh je minerec, ki bi moral razstreliti zaplenjene topove, vrgel proč vžgalno vrvičo...

74. Pozneje so ga raskrinkali kot izdajalca in obsodili na smrt, toda takrat je padlo zaradi njega precej naših. Nemci so namreč našim topove vzeli nazaj in začeli z njimi streljati na skupine naših. Toda naš bataljon je imel srečo, ker ga takrat ni bilo zraven. Držal sem se komandanta kot klop, gazili smo sneg do vratu in večkrat mi je pomagal. Srečali smo se tudi z Nemci, ki so nas iskali. Oboji smo imeli bele obleke in zbežali smo drugi pred drugimi. Zvečer smo bili že v štabu divizije. Nekateri naši so se izgubili in razpršili. Vračali so se šez dan, dva ali tri, dveh pa ni bilo nikoli več. Najbrž so ju napadli volkovi.

75. Po tem napadu smo nekaj dni mirovali, potem pa spet nazaj iz Suhe krajine proti Trebnjemu v patroljo. Trikrat smo šli, spremljali smo obveščevalce po njihovih skrivnih potih. Na pot smo šli zvečer, hodili vsi noč do pasu v snegu, večih smo bili do kože premočeni in utrujeni, da smo kar pecepal in se nam niti jesti ni ljubilo. Nekajkrat smo se tudi skoraj srečali z domobranci, ki so najbrž že vedeli, da z nami ni dobro češenj zobati in so pobegnili, kakor hitro so nas zagledali.

• Najdaljša krožna pot v Jugoslaviji je jadranska magistrala, povezana z avtomobilsko cesto. Ta pot se začne v Ljubljani, vodi skozi Koper, Pulj, Reko, Šibenik, Split, Dubrovnik, Budvo, Titograd, Kolašin, Ivanograd, Kosovsko Mitrovico, Prištino, Skopje, Kumano, Niš, Beograd, Zagreb in se konča v Ljubljani. Ko bo zgrajen celinski del, ki bo povezan z jadransko magistralo, bo njena celotna dolžina znašala 2.400 km ter bo ena najdaljših evropskih krožnih poti. Jadranski del poti je oziroma bo dolg 1.460 km, del avtomobilske ceste pa 1.000 km. Pot je široka od 8 do 12 m.

• Donava je preplavila od 1957. do 1965 leta toliko hiš, kolikor jih je vsega skupaj v Novem Sadu, toliko železniških prog, kolikor znaša dolžina železniške proge od Pulja preko Ljubljane pa skoraj do Kranjske gore in toliko obdelanih površin, kolikrška je celotna površina Banata.

Dobro je, če veste...

• Ljubljanski tramvaji, ki so jih približno pred 10 leti prodali kot staro železo, vozijo zdaj — primer- no preplestani in popravljani — z uspehom osišeke meščane.

• Danska ima, sorazmerno s številom prebivalstva, veliko število živine: 3.800.000 glav goved, 7.000.000 svinj in 31.000.000 perut- ne. 60 % govedov pripada rdeči dan- ski pasmi, ki daje letno povprečno po 4.300 kg mleka po glavi. Danska proizvodnja mleka znaša 5.500.000 ton na leto ali 1.140 kg na prebival- ca. Tudi svinjereja naglo narašča. Dančl gojijo v glavnem mesnate svinje. Glavni kupec danskih be- konov je Velika Britanija, živih svinj pa Zahodna Nemčija. Polovi- co vrednosti poljedelskega dan- skega izvoza prinaša izvoz svinj oziroma svinjine. Pri gojenju pe- rutnine pride v prvi vrsti v po- šte v leghornska pasma. Kokoš te pasme znese na leto povprečno po 200 jajc. Danska je vodilna evropska dežela v izvozu bekonov, jajc, sira, surovega masla, zmrzjenega in konserviranega mesa.

• Povečanje števila zaposlenih je znašalo lani v Jugoslaviji več kot 6 %, v Kanadi, Novi Zelandiji in na Portoriku približno 5 %, v Avstraliji, Irski, Izraelu in Poljski 3 do 4 %, v Avstriji, Kolumbiji, Franciji, na Nizozemskem in v Švici manj ko 1 %.

Odgovori na »Znanje in spomin«:

1. Dr. Franja Boje-Bidovec
2. Dr. Božena Ravnikar-Nataša
3. Dr. Emica Kreps Kraigher-Marička
4. Dr. Pavla Jerina-Lah

Znanje in spomin • Znanje in spomin • Znanje in spomin

V partizanskem zdravstvu so imele žene — zdravnice in druge predstavnice revolucionarnega humanizma prav tako pomembno vlogo kot zdravniki. Se več, s svojim pogumom, požrtvovalnostjo in prizadevnostjo so dokazale, da so jim marsikje putovala prva mesta v vodenju partizanskih bolnišnic. Na sliki je ena takih sposobnih žena — zdravnic, vodja znane partizanske bolnišnice pri Čerknem. — Njeno ime?

To dekle (na sliki) je bila vodja partizanske bolnišnice Pugled. Njena topla in odločna beseda je živlvala ranjenim borcem poguma in jim budila zaupanje v življenje. Sredi mogočnih kočevskih gozdov, v vzdušju nezlomljivega tovarišstva in zvestobe jo je takole nasmejal 1. septembra 1943 slikal dr. J. Milčinski. — Ime tega dekleta — zdravnice? Partizansko: Nataša.

Sirni gozdovi Kočevskega Roga so nudili varno zatočišče tudi partizanski bolnišnici Jelenbreg (v bližini je delovala tudi partizanska bolnišnica Jelen- dol z zdravniki Janezom Milčinskim, Ivanom Pintaričem, Ladom Vojsko, Janezom Podbojem in drugimi, obe bolnišnici pa sta imeli javko v kočevski vasi Pogorelec). Vodja bolnišnice je bila znana partizanska zdravnica. — Kdo?

V bližini Mrzle rupe, uro hoda od Vojskega je delovala partizanska bolnišnica Pavla. Kot večini drugih partizanskih bolnišnic tudi njej niso prišle do živga nenehne sovražnikove hajke, predvsem pa njegova zadnja ofenziva. Načelo konspirativnosti se je tudi tod uveljavilo v polni meri. — Kdo je bila vodja te partizanske bolnišnice v zavetju Trnovskega gozda?

Aero
CELJE - SLOVENIJA

KARBON PAPIR • INDIGO PAPIR • BARVNI TRAKOVI ZA PISALNE STROJE • MATRICE ZA RAZMNOŽEVANJE • LEPILONI TRAK SELOTEPE • LEPILO • CRNILO ZA NALIVNA PERESA • JASNI PAPIR ZA RAZMNOŽEVANJE NACRTOV

Obsojanja vredna »vzgoja«

Tale prispevek, povzet po zahodnonemški tedenski reviji »Stern«, bi lahko začeli takole: ... V manj kot pol stoletja so dvakrat poglani nemško mladino v krvavo klanje... Omadeževala si je roke s krvjo milijonov nedolžnih ljudi in sama nemška mladina je v milijonskih številkah popadala za docela nečloveške in nestvarne cilje... Mar se nemška mladina pov- nove pripravila na podobne po- dviige...? Mar jo izkušnje nekaterih niso ničesar naučile...? Mar...? Da, mar...?

Kaj se je zgodilo?

Dvajset dijakov iz zahodnega Berlina je letošnje počitnice tri tedne preživel v Lueneburgu: bili so gostje zahodnonemških obmejnih enot. In da bi se dijaki lahko uspešno posvetili svojim »mladostnim igram«, saj so bile zanje počitnice, so jim dali — uniforme in orožje. Vozili so se na oklepni vozilih ter se udeleževali strelskih vaj. Tako so bili od jutra do večera samo — vojaki in imeli so tudi »sovražni- ka«.

Da, tednik »Stern« je objavil celo fotografije teh »iger«, ki so se jih udeležili fantiči, stari od štirinajst do šestnajst let. In kakšna so bila najlepša doživetja te mladine pri teh »igrah«? Štirinajstletni Michael je na primer rekel: »S puško v rokah sem se na oklepem vozilu po- čutil tako močnega, da bi se bil

sam spoprijel s celo posadko Ru- sov... Hans Joachim pa je zapl- sal: »Prosil sem, da bi mi dali za kratek čas brzostrleko. Instruktor mi je pojasnil, kako se ravna z brzo- strleko, nato mi jo je potisnil v roke. Nenadoma mi je bilo tako, kot da sem ves drugačen. Tolikšna je bila sila, ki se je zdelo, da je v orožju. Čutil sem se dovolj močne- ga, da bi z brzostrleko, če bi bilo treba, zavzel vso Rusijo«.

Otroci so sami najbolje povedali, kaj oz. česa so se naučili na počit- nicah. Morda pa je to dopolnitev njihovega znanja, ki ga črpajo iz vojnohujskaških knjig, ki jih v mil- lionih izvodov tiskajo v Zahodni Nemčiji? Kakor že — otroci govore o »sovražniku«, ki ga je želi Hitler izbrat za svoje psihološke priprave na vojno.

Komandant obmejnih ent gene- ral Noffke je seveda ob branju pri- spevka v »Sternu« pojasnil, da so

nekateri vojaki, ko so dali otrokom v roke brzostrleke, storili to »2 do- brim namenom«.

Urednik omenjene revije Nanne je seveda na tiskovni konferenci iz- jave tega komandanta zanikal, re- koč, da so naloge, ki so o njih fan- tiči napisali svoja doživetja, pripra- vili prav oficirji teh ent. Se več! Ti oficirji so bili celo zelo ponosni na to, da so se pri njih fantiči tako dobro počutili...

In še to! Zahodnonemške obmej- ne čete so nekakšna »policijska formacija«, katere oficirski zbor je sestavljen iz 31 odstotkov bivših funkcionarjev nacistične policije, 62 odstotkov bivših častnikov nacistične vojske in 7 odstotkov nekdanjih es- esovskih častnikov. No, to pa pome- mno, pravzaprav — vse!

Prav zato pa je tak način »vzgo- je«, ki ji odkrito lahko rečemo — zastrupljanje nemške mladine, vred- den obsojanja!

»TV 15« izhaja vsak teden — Izdaja ga predsedstvo Zveze združenj borcev NOV Slovenije — Zavod »Borec« Ljubljana, Beethovnova 10/1 — Tisk in knjižarija »Ljudska pravica«, Ljubljana — List ureja uredniški odbor — Letna naročnina znaša 1900 dinarjev — Posamezna številka stane 30 dinarjev — Naročnino pošiljajte na naslov: Uprava »TV 15«, Ljubljana, Beethovnova 10, priti., p. predal 598-XI ali na čekovni račun pri Narodni banki 501-603-29 — Telefonske številke: Glavni in odgovorni urednik »TV 15« 21-901, tajništvo in no- vinarji »TV 15« 22-313, uprava »TV 15« 22-607 — Rokopisov ne vračamo.

Večkrat potujem z vlakom zdaj na to, zdaj na drugo stran Primorske. Na teh potovanjih poiščem prostor, kjer sedijo preprosti kmečki ljudje. V njihovi družbi se počutim domačega. Rad prisluhnem pogovoru teh ljudi, ki ne poznajo praznih fraz. Se več let po osvoboditvi je bilo opaziti na obrazih podeželskih ljudi zaskrbljenost in grenkobo. Tudi če so doživeli kaj veselega, se nasmeh ni in ni mogel udo- mačiti na njihovih obrazih. Če pa so se poteze zaskrbljenosti kdaj komaj vidno ublažile in sprostile, je bilo to le kot senca, kot odsev ne- česa daljnega, kar so poznali še kot otroci...

Štirje smo sedeli v kupeju potniškega vlaka, ki je bil namenjen proti Pivki. Ko je vlak zapiskal in odpeljal s postaje, smo nekaj časa molčali, zamišljeni vsak v svoje opravke in skrbi. Kolesa so enakomerno udarjala ob tračnice takt, kot bi spodbujala k zaupnemu govo- ru. Za začetek je zdaj enemu, zdaj drugemu ušla beseda o vremenu. Končno je pogovor stekel. Pravzaprav je beseda stekla le enemu

razmišljala, kaj sem hotel povedati, nato pa je odgovorila:

»Kaj naj bi rekla. Vojna je.«

Spoznal sem, da je razumela, kaj sem hotel tako po ovinku sporočiti. Videl sem, da so se ji ustnice rahlo zatresle, da ji solze silijo v oči. Vendar ni za- jokala. Vase je zaprla bolečino za padlim sinom. Mama, sem prosil, ne jokati. Res je po tistem nisem videl nikoli jokati. Vsaj pred menoj ne. Na skrivaj pa je potočila marsikatero grenko solzo.

POŽIG ŠTIRIH VASI

Mož je za hip utihnil in se zamislil. Molčali smo tudi ostali trije sopotniki. Hudi in boleči so taki spomi- ni. Naš molk so ostro sekala kolesa vagona z »na- komernim udarjanjem ob tračnice. Mimo okeh je bežala kraška pokrajina: nizko grmovje, borci, kame- nje, gmajna... Tako so bežale tudi naše misli. Naši spomini, ki jih je prebujalo pripovedovanje sopot- nika.

Tovariš se je čez čas sunkoma zvrval in zamah- nil z roko, kot bi hotel odgnati nadležno muho. Nato pa je nadaljeval:

»Dne 18. maja 1944 so Nemci prihrumeli od več strani in požgali šest vasi: Tominje, Podbeže, Gaberk, Pregarje, Huje in Zajelšje. Tisti dan sem šele okrog tretje ure zjutraj prišel s terena v bunker, kjer so že spali štirje tovariši. Bil sem do skrajnosti utrujen in

sem prepičan, da se bo od nekod prikazala tudi mati. Ni je bilo ne tisti veter, niti drugi dan... Opazil sem, da mi žena nekaj prikriva. Po več urah mi je dejala:

»Nekaj bi ti rada povedala, pa se bojim, da te bo preveč prizadelo.«

Takrat sem zasulil, kaj je težji. Kar se da mirno sem dejal: »Le povej, saj se mi dozeveda, kaj boš po- vedala.« Vsa v solzah je komaj izječljala:

»Mame ne boš videl nikoli več. Zgo — re — la — je...«

Bilo mi je, kot da me je nekdo s polenom udaril po glavi. Koleni so se mi zašibila. Kot snop bi bil padel, če bi se ne bil naslonil na zid požgane hiše... Nekaj minut je bilo v vagonu vse tiho. Vsi smo doživljali veliko bolečino tovariša, ki je s sklonjeno glavo skušal premagati ganotje in žalost. Preved je še bolela rana, da ne bi zakravela ob takim spo- minu. Ni se še začelja, ker se začeliti ne more... Mati je samo ena... In tista mati je bila pred njim v kupu pepela. Kup pepela je bila tudi hiša — tih in mirni dom njegove družine...

Čez nekaj časa je tovariš nadaljeval:

»Iz Hirske Bistrice so prišli gasilci, da bi pokopali žrtve. Ves iz sebe sem vrazil nad njimi: »Kaj šarite tedi, če bi se ne bili naslonili na zid požgane hiše... Nekaj minut je bilo v vagonu vse tiho. Vsi smo doživljali veliko bolečino tovariša, ki je s sklonjeno glavo skušal premagati ganotje in žalost. Preved je še bolela rana, da ne bi zakravela ob takim spo- minu. Ni se še začelja, ker se začeliti ne more... Mati je samo ena... In tista mati je bila pred njim v kupu pepela. Kup pepela je bila tudi hiša — tih in mirni dom njegove družine...«

Materi pa nismo mogli pokopati niti tisti dan. Nemci so se vrtni in požgali še dve hiši. Znova smo morali bežati v skrivališča. Šele tretji dan po požigu vasi smo iz ožganih desk zbili krsto, spravili vanjo pepel sežgane matere in ga pokopali...

Po pogrebu sem na grobu matere prisegel, da se bom za njeno smrt maščeval. Najmanj deset Nemcev mora pasti od kroglj iz moje puške.

vanje. Zob za zob! Glavo za glavo! Šele takrat, ko bo deset sovražnikov ležalo mrtvih pred menoj, bom miren...

Pomeril sem na prvega, ki se je bližal. Že sem ga dobil na muho. Bil je mlad deček šest- najstih ali sedemnajstih let. Ko je zagledal cev puške, je padel na kolena, dvignil roki in ko- maj izječljal:

»Nicht schiessen! Nicht schiessen!«

Takrat se je v meni prelomilo. Kako naj ustrelim otroka?! Do takrat nepoznan glas mi je zašepetal: »Kako bi bilo tebi, oče, če bi zdaj nekdo tako meril na tvoje glavo?«

Nisem mogel pritisniti na petelina. Nisem mogel...

Povesil sem cev puške v tla.

Nekaj časa sem stal na mestu kot kip. Ne- mec me je na smrt prestrašen gledal. Kot čudo z onega sveta. Ali je to eden tistih partizanov, ki mu jih je Goebelsova propaganda slikala kot zveri z enim očesom in rogovi na glavi? Pol človek, pol žival. Divjak. Barbar brez vsake kulture...

Z roko sem Nerneu dal znak, naj vstane in pride bliže. Ubogal je. Ko se je približal, sem šele videl, kakšen revež je. Bil je sestradan, upadlih lic, strgan in skoro bos. Odpeljal sem ga v naše skrivališče, ga nahranil in mu dal še par čevljev. Skupno z drugimi ujetniki sem ga nato poslal na komando mesta v Hirske Bi- strico. Pred odhodom se nam je na vse načine zahvaljeval, čeprav ga nismo nič razumeli.

Bližali smo se postaji, kjer sem potem iz- stopil. Vsi štirje smo molčali, prevzeti od tova- riševga pripovedovanja. Kolesa vagona so ve- nomer udarjala svoj hrupni takt. Spomini na borbo, ki jih je oživilo tovariševgo pripovedo- vanje, so kar preplavili našo notranjost. Z ne- kakšnim občudovanjem sem opazoval pripovedo- valca — Alojza Deklevo, ki je v trenutku razpravičena maščevalnosti — ki bi bila povsem upravičena glede na mučeniško smrt matere in upepeljene domačije! — pokazal tako visok čut človečnosti in zrelosti, da mu je redko najti primera v zgodovini. Tovariš Deklevo je v sebi — v tako revolucionarno maščevalnem razpo- loženju — začutil srce in človeka. In na konci puškine cevi, na muhi — je prav tako zagledal človeka, klavirno podobo razpadajoče Hitlerjeve armade. Zastal mu je maščevalni prst na spro- žilcu puške. Svinčena krogla, ki je bila name- njena, da vzame življenje sovražnemu vojaku — razcapanemu in sestradanemu dečku — je ostala na svojem mestu. Cev puške se je pove- sila v tla in namesto smrtnega štrela je mladi Nemec zasiljal klic našega človeka, ki ga je dvignil na noge, dvignil in življenje, ki je prav- kar imelo ugasniti...

ANDREJ PAGON-OGAREV: V vlakcu čez Kras

tovarišu. Povedal je, da je doma iz partizan- skih Brkinov in da se piše Alojz Deklevo.

Nič več nismo poslušali nabijajočega takta železnih koles na tračnicah.

Alojz Deklevo je bil aktivist med NOB. Zad- nje leto borbe je več mesecev preživel v bun- kerih, ki si jih je bil zgradil na skritih mestih nedaleč od vasi. Danes nosi posledice. Roke, noge in ramena ga večkrat bolijo od trgajočih bolečin revmatizma.

Brat je šel v partizane že prve dni po zlomu fašistične Italije. V novembru 1943 je padel nekje v snežinskih gozdovih. Domačina, ki sta bila z njim, sta videla, kako se je smrtno ran- njen zrušil na tla. Ni bilo časa, da bi ga bila pokopala. Sovražnik je pritiskal od vseh strani. Partizani so se morali umakniti. Ko so se po dveh dneh vrtni nazaj, so iskali padlega tova- riša, da bi ga pokopali. Niso ga več našli. Ne- kje na Snežniku je njegov grob. Smreke in jelke mu vsa leta pojejo tiho uspavanko...

»Materi nisem upal povedati, da je brat že padel. Kako tudi... Bil sem se, da jo bo no- vica prehuho zadela. Novice pa vendar nisem mogel več prikrivati. Zvedela bo prej ali slej od drugih. Nekega dne sem jo kar tako na- govoril: Kaj bi dejala, če brat ne bo nikoli več prišel domov? Nekaj časa me je gledala in

zaspan. Ulegel sem se in prej kot sem zaspal naročil tovarišem, naj izmenoma stražijo. Mučiti me je ob- čutek, ga se bo tisti dan nekaj zgodilo. Kaj, tega nisem mogel predvideti. Takoj sem zaspal kot ubit.

Prebudi sem se okrog sedme ure. Vsi štirje tova- riši so še spali. Postal sem nanje precej nejevoljen. Kako da nihče ne straži?!

Iz smeri, kjer je bila naša vas, sta prihajala nena- vaden sum in hrumenje. Postajala sem vedno bolj nemiren. Ali se uresničuje moja slutnja? Iz vasi je bilo slišati kruljenje prašice, mukanje živine in vmes surovo kricanje. Zbudil sem tovariše in povedal, da se v vasi nekaj dogaja. Previdno smo zlezli iz bun- kerja in se po skriti stezi splazili na bližnji hrib- ček...

Slika, ki smo jo zagledali pod vnožjem hribočka, nas je vse pretresla. Gorela je naša vas. Nemci so kot podivjani letali po vasi, spravljali iz hlevov živino in kričali. Nemočni smo gledali, kako plameni unič- jejo naše domove, naše imetje, naše žulje.

Kmalu smo med grmovjem zagledali žensko, ki je letela sem in tja, kot da nekoga išče. Ko je prišla bliže, sem v ženski spoznal mojo ženo. Nalho sem jo poklical: »Tukaj smo. Gor priditi!« Ko je prišla iz gr- movja, je povedala, da Nemci ropajo in požigajo tudi v drugih vaseh. Ljudje so se razbežali in poskrili. Moja mati je silila še druge, naj zbežijo in se po- skrijejo. Njej da ne bodo Nemci nič storili, ker je že tako stara.

»TAKRAT JE ZGORELA TUDI MOJA MATI...«

Ob tej novici me je nekaj stisnilo pri srcu. Mati da je ostala doma! Zanašala se je na svojo starost. Nemci ji ne bodo nič hudega storili!

Ko so Nemci po požigu vasi umaknili, smo odšli na pogorišče. Bili smo prvi, ki so se vrtni. Vsi drugi vaščani, ki so zbežali, se niso še upali iz skriva- lišč. Počasi so se vračali zdaj eden, zdaj drug. Bil

»NISEM MOGEL PRITISNITI NA PETELINA...«

»Leto kasneje se mi je ponudila priložnost maščevati se za materino smrt. Presenetili smo skupino Nemcev, ki se je umikala z naše zem- lje. Zdaj ali nikoli, je zagorelo v meni mašče-

Sabonje — ena izmed tipičnih brkinskih vasi